

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Novica Mihajlović

Medijska podoba trgovine z orožjem v Sloveniji
(primer nabave oklepnikov 8x8)

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Novica Mihajlović

Mentorica: red. prof. dr. Ljubica Jelušič

Medijska podoba trgovine z orožjem v Sloveniji
(primer nabave oklepnikov 8x8)

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

Medijska podoba trgovine z orožjem v Sloveniji (primer nabave oklepnikov 8 x 8)

Trgovina z orožjem se je v zgodovini Slovenije večkrat znašla v žarišču zanimanja domače javnosti. Razlogi za povečano zanimanje medijev zanjo so se v posamičnih primerih razlikovali med seboj, skupen pa jim je zlasti sum nepregledne porabe javnih sredstev. Najnovejši medijsko odmeven primer nakupa orožja pri nas je še vedno aktualen nakup oklepnega pehotnega vozila 8x8 za Slovensko vojsko, ki ga je Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije (MORS) izvedlo s podpisom pogodbe z dobaviteljem tik pred koncem leta 2006. Posel, ki je bil za javnost in medije med drugim zanimiv tudi zaradi svoje rekordne vrednosti in ostrega spopada med ponudniki, je postal središče obsežnega političnega spora med opozicijo in vladajočo koalicijo. V tem diplomskem delu bom poskušal ugotoviti, kako je poročanje treh slovenskih dnevnikov v letu 2006 krojilo medijsko podobo tega nakupa ter kako je vplivalo na potek in izvedbo posla, ki velja za največji posamični nakup orožja v novejši zgodovini države.

Ključne besede: trgovina z orožjem, oklepnik 8x8, medij, časopis.

Media image of arms trade in Slovenia (case of the purchase of armoured 8x8 wheeled vehicles)

In the history of Slovenia, arms trade has been put under spotlight of attention by the general Slovenian public on several occasions. The reasons why the Slovenian media have expressed an increased interest in arms trade have varied from case to case, but there is one common feature - suspicions of non-transparent use of public funds. The most recent and also one of the most interesting cases of arms purchases in Slovenia is the still ongoing purchase of armoured 8x8 wheeled vehicles for the Slovenian Army. This purchase has been realised by the Slovenian Ministry of Defence that signed the contract with the chosen supplier just before the end of 2006. The deal proved interesting for the media on account of its record-high value, and a sharp battle between the suppliers which later escalated into a profound political conflict between the opposition and the ruling coalition. In his thesis, the author has striven to determine how the reporting by three Slovenian daily newspapers in 2006 has influenced not only the media image of this purchase, but also the course and the execution of the business deal which is now known as the largest single arms purchase in recent history of Slovenia.

Keywords: arms trade, armoured 8x8 wheeled vehicle, media, newspaper.

KAZALO

1 UVOD	5
2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	8
2.1 PREDMET PROUČEVANJA	8
2.2 CILJI PROUČEVANJA.....	8
2.3 HIPOTEZE.....	9
2.4 METODE DELA.....	9
2.5 OMEJITVE	9
2.6 STRUKTURA NALOGE	10
2.7 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV.....	10
2.8 OZADJE IN UTEMELJITEV NAKUPA OKLEPNIKOV 8 X 8	15
3 ANALIZA POROČANJA DNEVNIKA	17
4 ANALIZA POROČANJA DELA.....	30
5 ANALIZA POROČANJA FINANC	50
6 KOMUNIKACIJSKA STRATEGIJA MINISTRSTVA ZA OBRAMBO.....	59
7 STRATEGIJA KOMUNICIRANJA PATRIE	61
8 STRATEGIJA KOMUNICIRANJA SISTEMSKÉ TEHNIKE	64
9 VPLIV POROČANJA MEDIJEV NA ODLOČEVALCE.....	66
10 VPLIV KONTROVERZNIH NAKUPOV OROŽJA IN OPREME NA ZAUPANJE NJIHOVIH UPORABNIKOV	68
11 VPLIV MEDIJSKEGA POROČANJA O NAKUPU VOZILA NA UPORABNIKE VOZILA.....	71
12 ZAKLJUČEK	73
13 LITERATURA	78

1 UVOD

Sodobna poklicna vojska mora biti za kakovostno opravljanje svojega dela ustrezno tehnološko opremljena. Nakup sodobne vojaške tehnologije pa je tudi za večje in finančno močnejše države, kot je Slovenija, razmeroma zahtevna naloga. Ker vojska nakup svoje tehnologije financira iz javnih sredstev, so tovrstni nakupi za javnost izjemno zanimivi in jih zato mediji navadno vedno budno spremljajo.

Nabava opreme za vojsko ima v primerjavi z nabavami za druge proračunske porabnike kar nekaj posebnosti. V nasprotju z večino drugih porabnikov javnih sredstev je vojska pri zagotavljanju preglednosti tovrstnih nakupov bistveno bolj omejena. Določene podrobnosti nakupov svoje opreme mora ohraniti v tajnosti bodisi zaradi obrambe svojih poslovnih interesov nasproti dobaviteljem ali zaradi obrambe svojih konkurenčnih prednosti nasproti drugim vojskam, zlasti nečlanicam zveze NATO, v smislu zavarovanja informacij o svoji dejanski bojni pripravljenosti.

Trgovina z orožjem se je v kratki zgodovini Slovenske vojske že večkrat znašla v žarišču zanimanja domače javnosti in s tem tudi medijev. Razlogi za povečano zanimanje medijev za trgovino z orožjem so se razlikovali od primera do primera. Večini odmevnejših primerov medijske obravnave trgovine z orožjem pri nas je skupen zlasti sum nepregledne porabe javnih sredstev, ki je pogosto tudi vodilni motiv za poglobljeno medijsko obravnavo tovrstnih poslov.

Kljub omenjenim posebnostim bi moralo biti področje nakupov in dobav orožja v Sloveniji točka, kjer bi bilo treba zagotoviti podrobnejši parlamentarni nadzor nad obrambnim sektorjem. Če parlament nadzora ne izvaja v ustreznem obsegu, se lahko zgodi, da bo trgovanje z orožjem pri nas znova prepuščeno orožarskim navezam in izpostavljeno nepreglednim napol zasebnim interesom. Zgodovina kaže, da Republika Slovenija ni imuna na te zadeve, ravno nasprotno. Še zlasti med hudo finančno krizo so povsem upravičena prizadevanja medijev, dobiti jasne odgovore na vprašanja o porabi javnih sredstev.

V sodobnem času javnost od proračunskih porabnikov zahteva absolutno preglednost poslovanja, v post-tranzicijskih demokratičnih državah je ta zahteva še toliko izrazitejša. Zato prej omenjena težnja oziroma potreba vojske, da določene podrobnosti trgovine z

orožjem zavaruje pred javnostjo, povsem naravno pri medijih vzbuja pozornost in sume nepregledne porabe, ki pa jih mediji sami z omejenim dostopom do informacij težko dokazujejo. Prav zato se besedne zveze »trgovina z orožjem« pogosto drži negativen predznak, čeprav ta zagotovo ni vedno upravičen.

Najnovejši medijsko odmevnejši primer trgovine z orožjem pri nas je še vedno aktualen nakup oklepnega pehotnega vozila 8x8 za Slovensko vojsko, ki ga je Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije (MORS) izvedlo s podpisom pogodbe z dobaviteljem tik pred koncem leta 2006. Ta posel je bil za javnost in medije še toliko zanimivejši zaradi svoje rekordne vrednosti in ostrega spopada, ki se je vnel med do tedaj dolgoletnim dobaviteljem oklepnih vozil za Slovensko vojsko, družbo Sistemska tehnika z Raven na Koroškem, in predstavniki novega udeleženca na slovenskem trgu, finsko družbo Patria. Ob robu tega spora pa se je razvil tudi obsežen politični spor med opozicijo in vladajočo koalicijo.

Slovenska vojska in mediji so del javnega življenja, vojska si s svojim ravnanjem in delovanjem, ki se zrcali v medijski podobi, lahko povečuje ali zmanjšuje legitimnost in verodostojnost v slovenskem javnem prostoru. Kljub stalnim naporom za izboljšanje javne podobe je bila vojska v tem primeru zaradi okoliščin, nastalih ob nabavi oklepnikov, na katere sama ni imela bistvenega vpliva, deležna tudi negativne medijske obravnave, ki je gotovo slabo vplivala na njeno javno podobo.

V diplomski nalogi se bom osredotočil na poročanje treh slovenskih dnevnikov Delo, Dnevnik in Finance o izbiri dobavitelja in pogajanjih z izbranim dobaviteljem oklepnika 8x8. Odločil sem se, da se bom omejil na poročanje in komentarje omenjenih treh dnevnikov, ker so prav ti najpogosteje spremljali izbiro dobavitelja oklepnikov. Časopis Večer, ki se je zaradi svoje lokalne naravnosti pri spremljanju tega posla že od začetka odločno postavil na stran Sistemske tehnike z Raven, pa sem iz analize izpustil. Pri analizi vsebin omenjenih treh dnevnikov sem se osredotočil na članke, objavljene med junijem 2006, ko je ministrstvo za obrambo izbralo dobavitelja oklepnega vozila, do konca leta 2006, ko je bila sklenjena pogodba z dobaviteljem.

Proučevati želim predvsem, kako je novinarsko poročanje o nakupu vojaške opreme, ki ga mediji zaradi velike vrednosti označujejo kot posel stoletja, vplivalo na medijsko podobo trgovine z orožjem in na javno podobo udeležencev v tem poslu. Trdim, da je

poročanje o nakupu oklepnikov postalo sredstvo v političnem boju med opozicijo in vladajočo koalicijo.

Mediji so od začetnega poročanja o tehničnih lastnostih konkurenčnih vozil prešli na spremljanje političnih posledic nakupa. Prikazal bom, kako si je izbrani ponudnik tudi z oglaševanjem za nekaj časa poskušal pridobiti naklonjenost dela medijskega prostora. V poznejši fazi, ko je poročanje s tehničnega področja prešlo na političnega, pa so bolj do izraza prišle siceršnje politične in uredniške usmeritve medijev; tehnične lastnosti opreme, ki je bila do tedaj predmet obravnave, in morebitne komercialne koristi od oglasnih prihodkov pa so bile odrinjene na stran. V diplomskem delu bom skozi optiko omenjenih medijev poskušal prikazati, katerim ciljem so sledili pri poročanju o tem poslu in kako je skozi medije ustvarjena javna podoba vplivala na poznejše uporabnike opreme, pripadnike Slovenske vojske.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 PREDMET PROUČEVANJA

V zadnjem desetletju, ko se največji izdelovalci orožja na svetu spopadajo z radikalnim krčenjem domačega povpraševanja po oborožitvi, preživetje večine izdelovalcev orožja postaja vse bolj odvisno od izvoza¹. Medtem ko se ob naraščajočih stroških razvoja sodobnih tehnologij obrambna industrija združuje v nekoč nepredstavljive mednarodne povezave in se, podobno kot industrija na splošno, globalizira, trgovina z orožjem vztraja pri starih vzorcih še iz hladne vojne, odmaknjena od oči javnosti. Prav ta nedostopnost in razmeroma velike vrednosti tovrstnih poslov, ki se običajno financirajo iz javnih sredstev, so tisto, kar medije privlači k poročanju o trgovini z orožjem. Predmet proučevanja v diplomskem delu je medijska podoba trgovine z orožjem v Sloveniji, poročanje medijev o nabavi oklepnikov 8x8 za Slovensko vojsko, primerjava poročanja različnih medijev o isti tematiki. Proučeval bom, kako se je medijsko poročanje o nabavi vojaške opreme uporabljalo kot orodje v političnem boju med opozicijo in vladajočo koalicijo.

2.2 CILJI PROUČEVANJA

V diplomskem delu sem si kot cilj zastavil:

- spoznati postopek ustvarjanja medijske podobe trgovine z orožjem na primeru nabave oklepnega vozila 8x8 v Sloveniji,
- opazovati in primerjati poročanje dnevnikov Delo, Dnevnik in Finance o izbiri dobavitelja in pogajanjih z izbranim dobaviteljem oklepnika,
- spremljati, kako je novinarsko poročanje o omenjeni temi postalo sredstvo v političnem boju,
- ugotoviti, kako udeleženci v trgovini z orožjem komunicirajo z javnostjo in si pridobivajo njeno naklonjenost.

V ta namen sem med drugim izvedel intervjuje z novinarji, predstavniki konkurenčnih ponudnikov oklepnikov in njihovimi posredniki ter službo za odnose z javnostmi ministrstva za obrambo kot kupcem.

¹ Povečan delež izvoza v celotni izdelavi orožja je relativen, ne izhaja iz povečanja izvoza, temveč je posledica dejstva, da se izvoz zmanjšuje počasneje od domačega povpraševanja. Medtem ko je izvoz življenjskega pomena za rusko obrambno industrijo, na Švedskem, v Veliki Britaniji in Franciji upajo, da jim bodo izvozna naročila zmanjšala ceno enote proizvodnje za domače potrebe (Forsberg 1994, 275–276).

2.3 HIPOTEZE

- Mediji so od začetnega poročanja o tehničnih lastnostih konkurenčnih oklepnikov 8x8 prešli na spremljanje političnih posledic nakupa.

- Izbrani ponudnik si je tudi z oglaševanjem za določen čas poskušal pridobiti naklonjenost nekaterih medijev.

- Ko je poročanje s tehničnega polja prešlo na političnega, so prišle do izraza siceršnje politične in uredniške usmeritve medijev; tehnične lastnosti in morebitne komercialne koristi od oglasnih prihodkov pa so bile odrinjene na stran.

2.4 METODE DELA

Pri preverjanju hipotez in doseganju postavljenih ciljev proučevanja bom uporabil naslednje raziskovalne metode:

- zbiranje dostopnih virov o trgovini z orožjem, konkretno o nabavi oklepnikov 8x8,
- metodo analize primarnih virov (dokumenti, zakoni, poročila),
- metodo analize vsebine in interpretacije objavljenih besedil v dnevnikih Delo, Dnevnik in Finance kot osnovno metodo teoretičnega proučevanja,
- primerjalno metodo za primerjanje novinarskih prispevkov različnih dnevnikov,
- deskriptivno metodo za definiranje temeljnih pojmov,
- metodo vodenega intervjuja za pogovore z udeleženci pri ustvarjanju medijske podobe in z uporabniki teh vozil,
- metodo opazovanja z udeležbo.

2.5 OMEJITVE

Omejitve izhajajo iz zakonskih določil o varovanju tajnih podatkov v zvezi z nabavo vojaške opreme. Glavnina virov pri proučevanju bodo novinarski prispevki Dela, Dnevnika in Financ. Pri proučevanju teme se bom časovno omejil na leto 2006. Ker so intervjuji o dogodkih, ki so se zgodili v letu 2006, opravljeni v letu 2012, so na mnenja vprašanih o tem obdobju vplivali tudi dogodki, ki so se zgodili po letu 2006.

2.6 STRUKTURA NALOGE

Uvodu in opredelitvi metodološkega okvira, ki je sestavljen iz opredelitve predmeta in cilja proučevanja, postavljenih hipotez in uporabljenih metod dela, omejitev pri pisanju ter pojasnitve temeljnih pojmov, bo sledil del, namenjen opisu ozadja in utemeljitvi nakupa oklepnikov 8x8 za Slovensko vojsko. Jedro naloge bo posvečeno podrobni analizi poročanja dnevnikov Delo, Dnevnik in Finance o izbiri dobavitelja oklepnika 8x8 in poročanju o pogajanjih z izbranim dobaviteljem. Nadalje bom primerjal poročanje in komentarje treh dnevnikov ter njihov vpliv na spor med opozicijo in vladajočo koalicijo, ki se je razvnel ob robu nakupa vojaške opreme. V 6., 7. in 8. poglavju bom poskušal opisati strategije komuniciranja z mediji, ki so jih v tem času uporabljali ministrstvo za obrambo, finski dobavitelji oklepnika 8x8 Patria in Sistemska tehnika. V 9. poglavju bom poskušal ugotoviti, kako je poročanje medijev vplivalo na odločevalce v tem primeru. V naslednjih dveh poglavjih bom proučil vpliv kontroverznih nakupov orožja in opreme na uporabnike in vpliv medijskega poročanja o izbiri oklepnikov na njihove uporabnike. Temu sledi še sklep s preverjanjem hipotez in seznam uporabljene literature.

2.7 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

Množični mediji:

- Medij je oblika množičnega komuniciranja, katere glavni namen je dnevno ali periodično ustvarjanje in razširjanje uredniško oblikovanih medijskih vsebin, ki se posredujejo širšemu občinstvu z namenom obveščanja in zadovoljevanja kulturnih, izobraževalnih ter drugih potreb javnosti in so v pisni, zvočni in/ali slikovni obliki kakor koli dostopne javnosti na kateri koli napravi ali nosilcu.
- Mediji so zlasti časopisi in revije, radijski in televizijski programi, radii in videi na zahtevo, elektronske publikacije in druge oblike dnevnega ali periodičnega objavljanja uredniško oblikovanih medijskih vsebin, ki ustrezajo definiciji medija iz prejšnjega stavka².
- Množični mediji so tehnologije, ki omogočajo, da se informacije in druge oblike simboličnih komunikacij razširjajo in prenašajo iz določenega središča k množičnemu, raznovrstnemu in geografsko razpršenemu občinstvu.

² Zakon o medijih (2001).

- Študija primera komuniciranja med oboroženimi silami in javnostjo med zalivsko vojno kaže, da se 87 odstotkov intervjuvanih voditeljev, ki so oblikovali državno varnostno politiko, spominja primerov, ko so jim bili mediji edini vir informacij in so jih tudi sami uporabljali za različne namene³.

Mednarodna trgovina z orožjem: Posredovanje, menjava oborožitve in oborožitvenih sistemov za denar, blago ali storitve v primeru protidobav⁴. Velik pomen za nemoteno opremljanje oboroženih sil, ki je podlaga za trgovino z orožjem, ima prav legitimnost oboroženih sil med nevojaškim prebivalstvom. Vojska si prizadeva prebivalstvo prepričati o potrebi po večanju in širjenju vojaških naprav⁵.

Sezname orožja in vojaške opreme, ki so ob uvozu, izvozu ali tranzitu podvrženi carinskemu nadzoru, vodi večina držav na svetu ter vsi izvozniki orožja in vojaške opreme, kar je uporabno izhodišče za definicijo pojmov orožja in trgovine z orožjem. Sezname streliva, tehnologij in blaga za dvojno rabo v skladu s sporazumom Wassenaar, h kateremu je pristopilo 40 držav članic⁶, vsebujejo široko paleto orožja in vojaške opreme, od osebne oborožitve do ladij, strelivo in informacijsko-komunikacijsko tehnologijo, vadbeno opremo ter opremo za izdelavo orožja. Več pomembnih izvoznic orožja, ki niso v celoti pristopile k sporazumu Wassenaar, vključno s Kitajsko, je svoje državne nadzorne sezname uskladilo s članicami omenjenega sporazuma, tako da je v obdobju med letoma 2005 in 2009 svoje nadzorne sezname orožja in opreme z omenjenim sporazumom uskladilo vseh deset držav z vrha seznama največjih svetovnih izvoznic orožja.

Prav na podlagi prej omenjenih seznamov in uradnih poročil Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) vsako leto sestavi ocene finančnih vrednosti trgovine z orožjem. Zdaj že ugasla ameriška agencija za nadzor in razoroževanje U. S. Arms Control and Disarmament Agency (ACDA) je sestavila definicijo trgovine z orožjem, ki

³ Prezelj (1997).

⁴ Vrednost uvoženega orožja mora biti po slovenski zakonodaj »pokrita« z vrednostjo iz Slovenije izvoženega blaga in storitev, ki jim izdelovalec orožja utre pot na tuji trg s programom protidobav, ta je sestavni del sleherne pogodbe o nakupu orožja.

⁵ Jelušič (1997).

⁶ Decembra leta 2004 je bila Slovenija na Plenarnem zasedanju Wassenaarskega aranžmaja sprejeta v članstvo, uradno pa je vanj vstopila februarja leta 2005 (Ministrstvo za zunanje zadeve 2005).

je pogosto v rabi med raziskovalci. To so trgovina z vojaškim orožjem, njegovimi deli, strelivom, podporno opremo in drugim blagom, izdelanim za vojaško rabo ... blagom za dvojno rabo, če je v prvi vrsti namenjeno vojaški rabi, izgradnja obratov za izdelovanje obrambne opreme in licenčnine, plačane za izdelavo vojaške opreme. Poleg tega pa pod okrilje definicije o trgovini z orožjem sodijo še vojaške storitve, kot so vadba, opremljanje, popravilo in vzdrževanje opreme, tehnične pomoči ter gradbena dela⁷.

Nezanemarljiva težava pri spremljanju obsega mednarodne trgovine, zlasti v državah v razvoju, so dostopnost, primerljivost in preglednost podatkov. Pogosto prihaja do razkorakov pri definiciji, pokritosti in natančnosti podatkov o trgovini z orožjem in opremo. V državah v razvoju pa pomembni deleži proračunske porabe za obrambo pogosto niti niso objavljeni v proračunih⁸. Razlog za to so lahko različna notranja pravila ali pa preprosti poskusi dvojnega knjigovodstva oziroma ločenih proračunskih postavk, da bi prikrili dejanski obseg državne porabe za orožje in vojaško opremo.

Oklepno vozilo Patria 8x8 AMV

Med »vojno četrte generacije«, v kateri si nasproti stojijo supersile in regionalne velesile, ki poskušajo širiti svoj gospodarsko-politični vpliv na države v razvoju in države v soseščini, se vojaško in tehnološko močnim regionalnim velesilam in supersili po robu postavljajo asimetrični nasprotniki z rabo gverilske in razpršene taktike s strateškim dometom. V takšnem položaju tank kot orožje »tretje generacije« težko ustrezno sledi razvoju dogodkov. Težke oklepne enote svoj prostor tako pospešeno prepuščajo lahkim in hitro odzivnim bojnim skupinam. Te so za odgovor na »nove grožnje« primernejše tudi zato, ker jih je mogoče prevažati z letali.

Za opremljanje hitro odzivnih bojnih skupin, ki velik del svojih nalog opravijo tudi na urbanem bojišču, se večini članic zveze NATO zdijo primerna prav oklepna kolesna vozila 8x8. Na voljo je razmeroma široka paleta modelov tovrstnih oklepnikov, ki jih izdelujejo tovarne v mnogih državah sveta (Boxer, Steyer, Mowag, Patria ...), prevladujoči lastniški delež v izdelovalcih teh vozil pa imajo ameriška podjetja. Razvoj

⁷ Holmton in Bromley (2010).

⁸ Dune (2000).

teh vozil se usmerja k primernosti za oblikovanje bojnih skupin in k ukrepom proti vse večjim tveganjem, ki jih predstavljajo improvizirane eksplozivne naprave (IED – Improvised explosive devices). Po nekaterih ugotovitvah je v vojskah evropskih držav zdaj v uporabi okoli 20.000 oklepnikov 8x8, posodobitev in dodatno izpopolnjevanje teh enot bo to število povečalo še za okoli 10.000 vozil, menijo vojaški strokovnjaki. Večinoma gre za bojna vozila pehote, v prihodnje pa bo poudarek na transporterjih zdajšnje in prihodnje generacije. Celoten projekt bo po nekaterih ocenah države v Evropi stal skupno okoli 30 milijard evrov.

Leto 2006 je bilo izjemno uspešno za finskega izdelovalca orožja in opreme Patria⁹, tedaj je Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije (MORS) pri tem podjetju naročilo 136 osemkolesnih oklepnih modularnih vozil Patria AMV (Armoured Modular Vehicle) v štirih različicah. Patria je za izvajanje tega projekta s slovenskima družbama Gorenje in Rotis ustanovila skupno družbo. Pred Slovenijo so takšna vozila naročili v oboroženih silah Finske že leta 2000. Dve leti pozneje je Poljska naročila 690 finskih osemkolesnikov (poljska različica se imenuje KTO Rosomak) v petih različicah in 32 šestkolesnih oklepnikov Patria. Po začetni proizvodnji na Finskem so proizvodnjo za poljsko vojsko leta 2005 preselili v poljski vojaški obrat Wojskowe Zakłady Mechaniczne (Vojaške mehanične delavnice).

Leta 2007 je južnoafriška družba Denel Land Systems sklenila pogodbo s Patrio za izdelavo izboljšane različice vozila AMV z visoko ravno balistične in protiminske zaščite za južnoafriške oborožene sile. Prenovljeno in izboljšano vozilo bo nadomestilo oklepnik Ratel v okviru projekta, imenovanega »Hoefyster« (konjsko kopito). Južnoafriški naročniki so kupili 264 enot prenovljene patrie v štirih različicah.

Istega leta, torej leto po Sloveniji, je tudi Ministrstvo za obrambo Republike Hrvaške izbralo oklepnik Patria AMV za novo oklepno bojno vozilo hrvaških oboroženih sil. To je bil prvi mednarodni razpis za nakup oborožitve v hrvaški zgodovini, prvotni načrti so predvidevali nakup 84 osemkolesnih in 42 šestkolesnih vozil, vendar so decembra 2008 opustili zamisel o nakupu šestkolesnikov in so poleg že naročenih 84 naročili še 42 osemkolesnih vozil. Zaradi finančne krize so bili tudi na Hrvaškem, podobno kot v

⁹ The Free Library by Farlex (2006).

Sloveniji, prisiljeni spremeniti vrednost naročila. Po prvotni zamisli, da bi naročilo razpolovili, so aprila 2010 vendarle sklenili ostati pri enakem številu naročenih vozil, vendar so najdražje različice, oborožene z minometnim sistemom NEMO, nadomestili s cenejšo različico oborožitve APC. V spremenjeni pogodbi so se Hrvati poleg nekoliko nižje cene dogovorili tudi za krajši dobavni rok tako, da bi po spremenjeni pogodbi vozila morala biti dobavljena do konca leta 2012.

Leta 2006 je vlada Republike Makedonije sporočila, da bo nabavila enak tip vozil, kot ga bo izbrala Hrvaška po testiranjih, ki so se končala leta 2007, tako so prihranili pri stroških testiranj. Čeprav vrednost in obseg pogodbe Makedonije s Patrio še ni objavljen, je bolj ali manj jasno, da bodo naročili vozila v podobnih konfiguracijah, kot jih je naročila Slovenija, čeprav najverjetneje v manjšem številu.

V začetku leta 2008 je Patria sporočila, da so oborožene sile Združenih arabskih emiratov (ZAE) naročile vozilo AMV, opremljeno s kupolo BMP-3, po neuradnih podatkih so naročili poskusno serijo 15 vozil, vendar število naročenih še ni uradno potrjeno.

Še isti mesec je Patria vstopila v stik s Češko republiko o dobavi 30 vozil AMV v štirih mesecih od naročila, če Čehi izberejo Patrio za novega dobavitelja pehotnih oklepnih vozil (APC – armoured personnel carrier). Češka vojska je prej za dobavitelja oklepnikov že izbrala avstrijski Steyer oziroma njegovo vozilo Pandur 8 x 8, vendar je češka vlada razdrla pogodbo, ker nasprotna stran ni spoštovala njenih določil. Avgusta 2010 je Patria za 250 milijonov evrov dobavila 113 vozil AMV švedski vojski z možnostjo dodatne dobave 113 vozil v prihodnosti.

Patria in ameriška družba Lockheed Martin sta se dogovorili za sodelovanje na razpisu za dobavo vozila ameriški mornariški pehoti (USMC – U. S. Marine Corps). V okviru programa, imenovanega MPC (Marine Personnel Carrier), so marinci nameravali kupiti 600 takšnih vozil. Toda razpis za dobavo te skupine vozil, ki bi moral biti objavljen v drugi četrtini leta 2008, je bil preložen za nedoločen čas. Del dogovora je, da Patria Lockheed Martinovi družbi System Integration dobavi vozila AMV 8 x 8, Američani pa

poskrbijo za sistemsko integracijo, sisteme za preživetje in za postavitev proizvodne linije v ZDA ter za s tem povezano celotno logistiko.

Kontingent poljske pehote, ki je del mednarodnih varnostnih sil v Afganistanu, je opremljen s 35 vozili Rosomak, med njimi je tudi pet reševalnih. Oklepniki, ki jih Poljaki uporabljajo v Afganistanu od leta 2007, so opremljeni z dodatnim jekleno-kompozitnim oklepom¹⁰. Eno od teh dodatno oklepljenih vozil so v začetku leta 2008 talibanski uporniki napadli z ročnim raketnim metalcem RPG-7. Proti vozilu so izstrelili šest raket v čelnem napadu in ga zadeli dvakrat, vendar je posadki uspelo odgovoriti z ognjem in se brez pomoči nepoškodovani vrniti v bazo. Rosomaki so bili že pred tem napadom večkrat tarče napadov z minami, improviziranimi eksplozivnimi napravami (IED), vendar nobeno vozilo še ni bilo uničeno v katerem od teh incidentov. Zaradi neuspešnih napadov se je med Talibani razširila informacija, da ni smiselno napadati »zelenega tanka«, kot zaradi za takojšnje razmere netipične zelene barve imenujejo poljskega rosomaka.

Od oktobra leta 2010 je v Afganistanu tudi vod Slovenske vojske opremljen s štirimi vozili Svarun, dve sta se pokvarili v prvih dveh mesecih delovanja v Afganistanu, maja 2011 so svarune kar v bazi v Afganistanu nadgradili s posebno elektronsko opremo¹¹.

2.8 OZADJE IN UTEMELJITEV NAKUPA OKLEPNIKOV 8 X 8

Ob vstopu v zvezo NATO je Republika Slovenija prevzela 44 ciljev te zveze za Slovenijo (2004), ki so bili upoštevani v Resoluciji o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske¹². Uresničevanje Resolucije se zagotavlja s srednjeročnimi obrambnimi programi (prvi je bil sprejet za obdobje 2005–2010, zadnji pa za 2007–2012). Leta 2004 je v mandatu obrambnega ministra Antona Grizolda tedanji direktor za logistiko na ministrstvu Zvonko Kramljak z direktorjem Viator&Vektorja Zdenkom Pavčkom podpisal še pismo o nameri za nakup oklepnikov 8 x 8. Že v letu 2005 se je začelo usklajevanje predloga ciljev Slovenske vojske s cilji zveze Nato za leto 2006, ki

¹⁰ Gazeta Wyborcza (2007).

¹¹ Slovenska vojska (2011).

¹² Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske (2004).

jih je bilo treba vključiti v naslednji Srednjeročni obrambni program 2007–2012. Pretežni del ciljev iz leta 2004 je ostal nespremenjen (35), nekateri so se dopolnili (7), nekateri pa so novi (12).

Podlago za nakup srednjih oklepnih kolesnih vozil 8 x 8 najdemo v Resoluciji o splošnem dolgoročnem programu razvoja, Srednjeročnem obrambnem programu 2005–2010¹³ in v novem Srednjeročnem obrambnem programu 2007–2012¹⁴, ki je bil objavljen novembra 2006 in v katerega so že bili vključeni novi cilji zveze Nato, zakonsko podlago pa omogoča zakon o izvajanju temeljnih razvojnih programov Slovenske vojske v letih od 2008 do 2015.

V Srednjeročnem obrambnem programu 2005–2010, ki ga je sprejela tedanja vlada, je navedeno, koliko srednjih oklepnih kolesnih vozil 8 x 8 različnih konfiguracij z oborožitvijo bo kupila Republika Slovenija in kolikšna je vrednost celotnega projekta. Tudi v zakonu o izvajanju temeljnih razvojnih programov Slovenske vojske v letih od 2008 do 2015¹⁵ je o nakupu srednjih oklepnih kolesnih vozil 8 x 8 zapisano, da je okvirno predvideno 240 milijonov evrov sredstev. V obrazložitvi 3. člena tega zakona je bilo med drugim celo zapisano, da bo osnovna oborožitev srednjih bataljonskih taktičnih skupin in srednje izvidniške čete temeljila na srednjih kolesnih bojnih vozilih 8 x 8.

¹³ Ministrstvo za obrambo (2005).

¹⁴ Ministrstvo za obrambo (2006).

¹⁵ Zakon o izvajanju temeljnih razvojnih programov Slovenske vojske v letih od 2008 do 2015 (2006).

3 ANALIZA POROČANJA DNEVNIKA

Dnevnik je o izbiri novih oklepnikov 8 x 8 prvič pisal že drugega marca 2006, in sicer v članku z naslovom: »Vojska umika iz uporabe skoraj polovico tankov«¹⁶, v katerem podrobno opisuje prenavo tankov T-55, ki je proračun obremenila za 52,5 milijona evrov. Po obnovi so tanki večinoma stali v hangarjih, po petih letih pa so jih umaknili iz aktivne uporabe, čeprav so predstavniki generalštaba SV in obrambnega ministrstva ob prevzemu in glasnih dvomih o racionalnosti obnove napovedovali, da bodo tanki v oborožitvi vse do leta 2015. Z njihovim umikom iz uporabe je povezan nakup kolesnih oklepnih vozil. Praprotnik je tako že v tem članku, objavljenem v začetku marca, zapisal, da »je bila doslej v lobiranju za prodajo svojega oklepnika Sloveniji najuspešnejša finska Patria«.

Čez dober mesec je Dnevnik pisal o tem, da se za posel v Sloveniji poteguje pet ponudnikov, ki so dvignili razpisno dokumentacijo ministrstva za obrambo, in da je ravenska Sistemska tehnika dobila resnega tekmeca v finski Patrii. Sistemska tehnika je ponujala licenčno verzijo avstrijskega oklepnika pandur 8 x 8 (v Sloveniji krpan), Rotis pa finsko patrio AMV 8 x 8.

Vodilni iz Sistemske tehnike in Rotisa, zastopnika finske Patrie, tedaj še niso želeli uradno komentirati ničesar v zvezi s poslom, kljub temu je prvi mož Rotisa Ivan Črnkovič že tedaj napovedal, da bo Patria svoja vozila za Slovensko vojsko izdelovala v Sloveniji. Praprotnik je tedaj tudi prvič pisal o opremi naročenih vozil, 24 bi jih bilo opremljenih z avtomatskimi minometi kalibra 120 milimetrov, 80 pa jih bo dobilo topove kalibra 30 milimetrov ali več. Avtor med drugim še omeni nekatere reference obeh ponudnikov, kot skupno značilnost ponujenih vozil pa omeni dejstvo, da ju je mogoče naložiti v transportno letalo C-130. Takrat je namreč Slovenija še načrtovala nakup transportnega letala tega razreda.

V članku »Oklepniško presenečenje iz Trzina«¹⁷ je Praprotnik 15. aprila zapisal, da če bo na razpisu izbrana Patria, sestavljanje vozil za SV ponuja svojemu neposrednemu tekmecu, Sistemske tehniki. Črnkovič iz Rotisa je svojo ponudbo Sistemske tehniki v imenu Patrie utemeljil z željo, da bi preprečili povečevanje nezaposlenosti v koroški

¹⁶ Praprotnik (2006a, 3).

¹⁷ Praprotnik (2006c, 4).

regiji. Prav v tem članku je Dnevnik prvič nakazal, da bo izbira dobavitelja oklepnikov politična odločitev, ker je Sistemska tehnika v lasti družbe Viator&Vektor, ki jo vodi nekdanji zaveznik LDS Zdenko Pavček¹⁸, Rotis pa vodi Ivan Črnkovič, ki je bil v času, ko je MORS vodil Janez Janša, njegov tesen sodelavec. Da Črnkovič vendarle ni tako močno politično obarvan, dokazuje obdobje ustaljene rasti podjetja Rotis v letih vladavine LDS, strateško politično prednost Sistemske tehnike pa Praprotnik v Dnevniku pripisuje lastniški sestavi, saj prek avstrijskega Steyerja za koroško družbo stoji ameriški kapital oziroma General Dynamics.

»Minister Erjavec bo netransparentno porabil 63 milijard«¹⁹ je naslov Dnevnikovega članka, ki pojasnjuje, kako MORS kljub številnim dvomom o korektnosti postopka nakupa oklepnih vozil ne želi razkriti izidov terenskih testov konkurenčnih vozil Sistemske tehnike in Patrie. Prvič je tudi objavljena neuradna informacija, da je finski tekmeč v oceni tehnično-komercialnih lastnosti, ki so obsegale 80 odstotkov skupne ocene, z naskokom premagal slovenskega ponudnika. Da bi se lahko na kraju samem prepričali, ali neuradni očitki o domnevnih tehničnih pomanjkljivostih držijo, so mediji prosili za enodnevni ogled testiranja obeh vozil. Predhodne obljube, da bo testiranje vozil javno, v generalštabu SV niso držali, je zapisal Praprotnik. Ker MORS ni želel razkriti uradnih ugotovitev s testiranjem, so v Dnevniku ob prej omenjenem članku objavili še ugotovitve testne ekipe, do katerih so se dokopali po neuradni poti.

Med slabostmi krpana so Dnevnikovi neuradni viri v tem članku med drugim našteali, da vozilo še ni v serijski proizvodnji, ima višjo ceno, slabe pnevmatike, nevzdržljive zavore, premajhno nosilnost, slabšo oklepno zaščito in neizvedene teste s protitankovsko mino ter slabšo termično sliko. Slabosti vozila Patria AMV 8 x 8 pa so po neuradnih navedbah bile, da Patria v Sloveniji tedaj še ni imela proizvodnih prostorov, togost vozila, zaradi česar se slabša prilagodljivost terenu, vozilo je višje od tekmeča, zato je večja tarča za sovražni ogenj, višina podvozja vojakom otežuje vstop v vozilo zadaj, ima večji premer pnevmatik, manj navora na kolesu, večji motor (11,7 litra), zato je večja poraba goriva, potrebnega je več časa za menjavo motorja in ima slabše manevrske sposobnosti v vodi.

¹⁸ Zdenko Pavček in skupina menedžerjev sta medtem že uspešno končala menedžerski odkup Viator & Vektorja in sta tako tudi med najvplivnejšimi lastniki družbe.

¹⁹ Praprotnik (2006č, 2).

Minister Karl Erjavec je kljub velikosti in pomenu nakupa zavrnil poziv, da rezultate testiranja javno objavi.

Šest dni pozneje, torej 13. 6. 2006, je Dnevnik v članku z naslovom »Minister Erjavec se je odločil za finske oklepnike«²⁰ poročal o tem, da je MORS za dobavitelja oklepnikov izbral družbo Patria. Članek podrobno poroča o prvi uradni predstavitvi izbranega oklepnika in njegovih tehničnih lastnostih ter o primerjavi s tekmecem, kjer je minister za obrambo Karl Erjavec poudaril, da je cena izbranega vozila za 10 do 18 odstotkov nižja od cene konkurenčnega. MORS bo začel pogajanja s podjetjem Rotis, d. o. o. iz Trzina, ki zastopa Patrio v Sloveniji, pogodba z dobaviteljem pa vključuje tudi tako imenovano protikorupcijsko klavzulo, je med drugim javnosti ob predstavitvi sporočil minister Erjavec. Ob prvi uradni predstavitvi je Dnevnik poudaril, da se bo Slovenija lahko sproti odločala, koliko oklepnikov bo kupila. Predvidena skupna količina je 136 vozil v vrednosti 63 milijard tolarjev (263 milijonov evrov), v prvi fazi pa je Slovenija naročila 64 vozil. Prva patria naj bi po takratnih napovedih bila v Sloveniji izdelana v letu 2007.

Ob tem članku je Dnevnik objavil še kratko predstavitev družbe Rotis, zastopnika finske Patrie, katere lastnik in direktor je Ivan Črnkovič²¹. Črnkovič je na pogoste očitke, da je favoriziran dobavitelj, odgovoril z zagotovitvijo, da z Janšo nima stikov. Patria, ki je v 70-odstotni lasti finske države (ni članica Nata), 30-odstotni lastnik pa je evropski izdelovalec vojaške tehnike EADS, je tedaj zagotovila, da bodo proizvodnjo svojih oklepnikov v Sloveniji vzpostavili najpozneje v letu in pol.

Direktor poraženega ponudnika Systemske tehnike Jože Studenčnik ni skrival razočaranja nad odločitvijo ministrstva, ponujeno možnost Patrie, da bi finska oklepna vozila izdelovali v prostorih Systemske tehnike na Ravnah na Koroškem, pa je ocenil kot neverjetno, ker se zasnovi izdelave konkurenčnih vozil tako močno razlikujeta. Odgovor ministra Erjavca na nezadovoljstvo Systemske tehnike z izbiro dobavitelja oklepnikov in na napoved tožbe zoper MORS je Dnevnik povzel 15. 6. v kratkem, nekajvrstičnem poročilu, kjer je Erjavec pojasnil, da je bila izbira preprosta, saj je Patria cenejše vozilo,

²⁰ Praprotnik (2006d, 2).

²¹ Med letoma 1991 in 1994 je bil Črnkovič vodja nabav na MORS, tedaj je bil minister za obrambo zdajšnji predsednik vlade Janez Janša.

ki bolj ustreza zahtevam SV, družba Rotis pa je ponudila boljše pogoje za slovensko gospodarstvo²².

Teden dni pozneje, 22. 6. 2006, je Dnevnik v članku z naslovom »Patria slavi, krpan nadaljuje napad«²³ opisal nove dvome v zvezi z izbiro dobaviteljev oklepnikov in napovedal dodatne politične zaplete. Takrat so Patria, Rotis in velenjski izdelovalec gospodinjskih aparatov Gorenje napovedali, da bodo skupaj izdelali 136 oklepnikov 8 x 8 v Sloveniji, takrat je prvič prišla v širšo javnost informacija, da bodo oklepna vozila zelo verjetno izdelovali v Gorenju. Prvi mož Rotisa Črnkovič pa je zagotovil, da bo cena vozila ostala enaka, čeprav bi se ministrstvo odločilo naročiti samo 63 vozil, in ne 136, kot je bilo navedeno v razpisu. To možnost je namreč takrat prvič javno napovedal obrambni minister Karl Erjavec.

Ob tem je Dnevnik v istem članku poročal še o podpisu pisem o nameri za sodelovanje pri projektu, ki jih je podpisalo 50 slovenskih podjetij, in o dvomih poražene Systemske tehnike o korektnosti izbirnega postopka. Čeprav Črnkovič ob predstavitvi Patrijinega osemkolesnega oklepnika z novim enocevnim minometom 120 mm nemo medijem ni želel izročiti seznama, so bili v krogu podjetij, vključenih v ta posel, Jub, Ladjedelnica Izola, Hidria, Fotona in Cinkarna Celje. Tedaj še ni bilo jasno, koliko ljudi naj bi dobilo delo pri proizvodnji oklepnikov v Sloveniji, sogovorniki so navajali številko 300, iz njihovih izjav pa ni bilo mogoče razumeti niti tega, ali govorijo o novih ali obstoječih delovnih mestih.

Sočasno pa je Systemska tehnika opozorila, da je ministrstvo kršilo pravila postopka, saj naj bi Fakulteta za strojništvo, ki je opravljala meritve med testiranjem oklepnikov, svoje poročilo oddala šele po izbiri finskega oklepnika. Ivan Prebil s strojne fakultete je za Dnevnik povedal le, da so poročilo oddali maja, ni pa povedal, natančnega datuma. Sklep o izbiri oklepnika je bil sprejet 29. maja 2006. Poleg tega je Systemska tehnika še vztrajala, da je bila Patria cenejša, ker v njeno ceno ni bila vključena informacijska in telekomunikacijska oprema, na testiranje pa ni pripeljala različice oklepnika z oborožitveno nadgradnjo, kar naj bi bil eden od razpisnih pogojev.

²² Praprotnik (2006e, 2).

²³ Praprotnik (2006f, 3).

Da se bo razprava o nakupu oklepnikov s strokovnega prizorišča prenesla tudi na političnega, je napovedal predsednik parlamentarnega odbora za obrambo Anton Anderlič (LDS), ki je sklical nujno sejo odbora, na kateri bi našli odgovore na odprta vprašanja in se znebili dvomov o izboru finske Patrie. Pobudnik seje, na kateri bi bile predstavljene prispele ponudbe in pojasnjena odločitve o izboru Patrie, je bil Aurelio Juri (SD). Juri je že prej na ministra Karla Erjavca naslovil pobudo, naj začasno zadrži vse dejavnosti v zvezi s sklenitvijo pogodbe, ker se je v javnosti pojavilo veliko ugibanj.

Ker je naročnik v razpisni dokumentaciji obljubljal pogajanja, ki pa jih ni bilo, je Sistemska tehnika kot poražena stranka na izboru dobavitelja na okrožnem sodišču v Ljubljani vložila tožbo, s katero je od MORS zahtevala razveljavitev izbire finskega dobavitelja. Rok Praprotnik je tožbo pospremil 27. junija s člankom »Korošci s tožbo nad obrambno ministrstvo«²⁴, v njem je odvetnik Stojan Zdolšek pojasnil, da razpisna komisija MORS ni upoštevala kar 1.400 strani obsegajoče dodatne obrazložitve, ki so jo poslali iz Sistemske tehnike. Ob tem je Zdolšek še zatrdil, da bi moral MORS pred odločitvijo počakati na poročilo strojne fakultete o meritvah oklepnikov, naročnik pa naj bi po Zdolškovih trditvah kršil člen razpisne dokumentacije, kjer je zapisano, da bo »naročnik ponudnike povabil k pogajanjem«. Sistemska tehnika je tedaj od sodišča zahtevala, da ministrstvo pozove, naj dostavi vso dokumentacijo in postavi izvedenca tehnične ter ekonomske stroke, ki bo pregledal listine. Zdolšek je še povedal, da je imel obrambni minister Karl Erjavec prav, ko je dejal, da zaradi tajnega nakupa ni možna pritožba na revizijsko komisijo, »pozabil pa je, da obligacijski zakonik omogoča vložitev tožbe na redno sodišče«.

Dan pozneje, 28. 6. 2006, je Dnevnik v članku »Nemci menijo, da Erjavec nakupov ne vodi korektno«²⁵ nanizal opozorila nemškega dobavitelja pušk o domnevno spornih potezah in nenavadnih okoliščinah pri nakupu pušk ter domnevno dvojnih merilih, ki jih MORS uporablja pri nakupu oborožitve. Nemški Heckler&Koch je namreč opozoril, da se je MORS pri nakupu 14.000 novih avtomatskih pušk za Slovensko vojsko zanašal na nenatančne podatke in na podlagi teh namesto njihove puške G36 naročil puško F2000 belgijskega dobavitelja FN Herstal. Nemški orožarji so namreč opozorili, da belgijska

²⁴ Praprotnik (2006g, 3)

²⁵ Praprotnik (2006h, 3).

vojska uporablja le 75 kosov pušk F2000, informacije o tem, da bo Savdska Arabija kupila 50.000 kosov puške F2000, pa so bile »preprosto napačne«, saj so pogajanja o tem nakupu tam še potekala. Heckler&Koch je zmotila tudi dvojnost meril ob izbiri oklepnih vozil 8 x 8, mitraljezov in avtomatskih pušk, saj je minister za obrambo Karl Erjavec pri oklepnikih kot prednost izbranega Patria AMV poudaril, da je že v serijski proizvodnji, medtem ko je njegov konkurent – avstrijski pandur II – šele v fazi prototipa. Pri nakupu mitraljezov leta 2005 je MORS izbral belgijski FN Minimi na podlagi referenc in konkurenčnih ponudb sploh ni upošteval. Nemce je ob tem še zanimalo, zakaj naročniki niso upoštevali referenc tudi pri nakupu avtomatskih pušk.

Ob tem je Dnevnik poročal še, da naj bi bili rezultati testiranja avtomatskih pušk ponarejeni, ob končnem izboru pa naj bi prišlo tudi do prerekanj znotraj strokovne komisije MORS zaradi očitkov, da naj bi bila merila pisana na kožo puški F2000. Dejstvo je, da pred Slovenijo puške F2000 ni kupila še nobena članica Nata, razen Belgije, ki pa je od domačega izdelovalca kupila vzorčno količino. Ob tem je Praprotnik poročal še o seji parlamentarnega odbora za obrambo, kjer je minister Erjavec zagovarjal odločitev za nakup finskih oklepnikov ravno na dan, ko je začel pogajanja z družbo Rotis, slovenskim zastopnikom Patrie. Erjavec je ponovil svoje stališče, da je pripravljen odstopiti, če se izkaže, da je ponudba Patrie slabša.

Da bi slovenski javnosti v živo predstavili, kako sta videti prenos tehnologije in lokalna proizvodnja finskih oklepnikov, je Patria povabila skupino slovenskih novinarjev na Poljsko, kjer so si ogledali proizvodnjo v tovarni WZMS v Siemianowicach v Šleziji. Praprotnik je v Dnevniku to izkušnjo opisal 7. julija 2006 v članku z naslovom »Grozeča izkušnja«²⁶. Na podlagi poljskega primera je namreč avtor podvomil o napovedih Patrie in njenih slovenskih partnerjev Rotisa ter Gorenja, da bo prvo vozilo iz slovenske tovarne zapeljalo že leto dni po podpisu pogodbe. Na Poljskem je prvo vozilo iz obratov tovarne WZMS zapeljalo leta 2005, torej dve leti po podpisu pogodbe, pa so takrat opravili zgolj končna dela v na Finskem izdelanih vozilih. Poljska se je leta 2003 odločila kupiti 690 oklepnikov v skupni vrednosti okoli 1,2 milijarde evrov, prvo v celoti na Poljskem izdelano vozilo pa je iz tovarne zapeljalo leta 2006, torej tri leta, in ne leto po podpisu pogodbe. Tehnični direktor WZMS Jan Tyrka je zamudo pri prenosu tehnologij pojasnil z

²⁶ Praprotnik (2006i, 4).

vrsto težav, sprva so te bile finančne, pozneje pa še politične, vendar podrobnosti ni razkril. Nasproti trditvam slovenskih izdelovalcev oklepnikov, da bo s tem poslom delo dobilo 300 ljudi, je Praprotnik predstavil dejstvo, da je na Poljskem neposredno v proizvodnjo petkrat več oklepnikov kot pri nas vključenih 80 ljudi, skupno pa jih na projektu dela 250, v takšni sestavi so tedaj izdelali do 15 vozil na mesec.

WZMS, ki samostojno trži finske oklepnike, je malo pred obiskom slovenskih novinarjev svoje vozilo poslal na testiranje v Malezijo, vendar se je izkazalo, da je kljub drugačnim obljubam Patrie ta oklepnik pretežak za prevoz z ameriškim transportnim letalom C-130 hercules, zato so za prevoz najeli letalo ruske proizvodnje. Tudi poljski vojaški inštitut je med testiranji patrio zgolj naložil na hercules, poleteli pa niso. Slovensko obrambno ministrstvo bo moralo pred nakupom transportnih letal vsekakor upoštevati tudi te izkušnje. Kot nam je povedal predstavnik 17. mehanizirane brigade iz Miedzyrzecza, zračni prevoz ni nerešljiva težava, saj bodo rešitev za transport oklepnikov v Irak poiskali znotraj zveze Nato. Povedal je še, da je bila pri izbiri patrie odločilna cena, ki je bila bistveno nižja od pandurja II (v Sloveniji ga ponuja STO Ravne).

O skrivnostnem spreminjanju vojaških načrtov je v članku »Nakup oklepnikov bo, kot vse kaže, preložen za eno leto« Praprotnik v Dnevniku pisal petega septembra. Po neuradnih informacijah naj bi pogajanja med MORS in predstavniki izdelovalca zastala. Pri tem se je skliceval tudi na predlog za nabavo, ki ga je 13. julija podpisal načelnik generalštaba Slovenske vojske generalpodpolkovnik Albin Gutman. Ta dokument, ki bi ga tedaj moral podpisati še obrambni minister Karl Erjavec, je predvideval prvi nakup oklepnikov šele v letu 2008, torej kar leto dni pozneje, kot je minister do tedaj napovedoval v javnosti. Kljub temu dokumentu je uradno še vedno veljalo, da bodo prvi oklepniki v vojsko prišli leta 2007, vendar MORS tedaj še ni znal natančno povedati, koliko jih bo.

Iz internih aktov ministrstva za obrambo, ki so jih v Dnevniku dobili po neuradni poti, je bilo razvidno, da se utegne nakup vseh 136 oklepnikov zavleči do leta 2016, prvih 64 pa naj bi kupili do leta 2010. Pri tem so opozorili na dokument, kjer se omenja povišanje cene 136 oklepnikov na 386,4 milijona evrov oziroma kar 92 milijard tolarjev s prejšnje uradno znane cene 64 milijard tolarjev. Prve oklepnike naj bi po tedanjem razkritju

Dnevnika šele leta 2008, namesto leta 2007, dobil 74. motorizirani bataljon iz Maribora. Šele po izpopolnitvi tega bataljona bi bilo na vrsti opremljanje 10. motoriziranega bataljona iz Ljubljane in na koncu še 20. motoriziranega bataljona iz Celja.

Da se bodo dobavni roki in posledično cene oklepnikov res zvišali zaradi zmanjševanja finančnih sredstev za obrambo, sta minister Erjavec in načelnik generalštaba Albin Gutman že naslednji dan obvestila predsednika republike in vrhovnega poveljnika Janeza Drnovška. O tem je Praprotnik (2006k, 4) poročal 6. 9. v članku z naslovom »Karl Erjavec z novimi načrti k Drnovšku«, s tem sta Erjavec in Gutman potrdila pisanje Dnevnika v članku, ki je bil objavljen dan prej in se je skliceval na interne dokumente GŠ SV, v katerih je bila napovedana skoraj 50-odstotna podražitev oklepnikov. MORS se je na objavo dokumentov odzval s pojasnilom, da pogajanja s posrednikom v poslu, podjetjem Rotis, potekajo po načrtih. Navedb v dokumentu generalštaba o podražitvi oklepnikov MORS ni pojasnil, vendar pa verodostojnosti objavljenih dokumentov ni zanikal.

Ob tem so zapisali, da »ministrstvo pri izvajanju projekta oklepnih vozil poleg veljavne zakonodaje upošteva tudi predvidena proračunska sredstva in sprejeto projekcijo obrambnih izdatkov«. V skladu s to projekcijo so se predvidena obrambna proračunska sredstva za prihodnji dve leti zmanjšala kar za 20 milijard tolarjev glede na prvotne projekcije, predlog zakona o kreditiranju nakupov vojaške opreme pa je predvideval 170 namesto 180 milijard tolarjev. Avtor je tako sklepal, da je zmanjševanje finančnih sredstev lahko razlog za upočasnjevanje tempa nakupa oklepnikov, ta pa vodi v zviševanje končne cene.

Erjavec in Gutman sta v skladu s tem sestavljene nove obrambne načrte, ki so bili zapisani v srednjeročnem obrambnem programu, predstavila predsedniku republike.

Mesec dni pozneje, 6. 10. 2006, je Praprotnik v članku »Nova neznanka pri oklepnikih«²⁷ pisal o nejasnostih v zvezi z oborožitvenimi sistemi in njihovo vrednostjo. Oborožitveni sistemi so predstavljali približno 15 odstotkov vrednosti od prvotno ocenjenega 63,6 milijarde tolarjev vrednega nakupa oklepnih vozil. Dnevnik je v zvezi s tem na MORS naslovil vprašanja, po tednu dni čakanja pa je postalo jasno, da minister Karl Erjavec o

²⁷ Praprotnik (2006l, 3).

tem ne želi govoriti. Ker je MORS oklepnike kupoval v paketu z opremo in oborožitvijo, je bilo skrivanje podatkov o izdelovalcih in cenah oborožitve še toliko bolj nenavadno.

O oborožitvenih sistemih (top, mitraljez, bombomet, minomet ...) je bil do tedaj uradno znan le izbran protioklepni sistem. O tem je junija na novinarski konferenci govoril vodja strokovnega dela komisije za izbor oklepnikov brigadir Branimir Furlan. Kot je povedal, sta oba ponudnika (Rotis in Sistemska tehnika) ponudila izraelski protioklepni sistem spike, ki ga izdeluje izraelska državna družba Rafael. Toda v Rafaelu so za Dnevnik zanimali informacijo, da bi Rotisu dali ponudbo za Slovenijo. Dali so jo Patrii, in sicer za svoj sistem RCWS (Remote controlled weapon station – daljinsko vodeno oborožitveno postajo), integriran z raketami spike.

Uradno nihče ni želel razkriti, na katero oborožitveno postajo naj bi v Sloveniji namestili rakete pike, neuradno pa je bilo znano, da je Rotis ministrstvu za obrambo v paketu z vozili Patria ponudil daljinsko vodeno topovsko postajo izraelskega izdelovalca Elbit. S protioklepnimi raketami naj bi namreč bilo oboroženih 28 vozil. Na vprašanje, ali je rakete spike mogoče vgraditi na oborožitveno postajo Elbita, pa so Dnevniku v Rafaelu odgovorili, da to »nikakor ni enostavno« in zahteva veliko razvoja, izkušenj in testiranja. Stroški tovrstne integracije niso bili predvideni v finančnem načrtu za nakup oklepnih vozil. Poleg tega je Elbitova oborožitvena postaja, opremljena z raketami spike, nepreizkušen hibrid in je kot tak v nasprotju z večkrat jasno deklariranim namenom MORS, da kupi zanesljiv in preizkušen oklepnik patria, ki je že bil v serijski proizvodnji, in ne še nepreizkušenega krpana.

»Patria še vedno tekmuje.«²⁸ Članek s tem naslovom je Dnevnik objavil 18. oktobra 2006, v njem pa poroča o oglasnih sporočilih, s katerimi je Patria v Dnevniku javnost seznanila o prednostih svojega izdelka pred krpanom, ki ga je ravno v tistem obdobju javnosti prvič predstavil tekmelec iz Sistemske tehnike. Izdelovalci orožja ali vojaške opreme v Sloveniji svoje izdelke redko oglašujejo. Če se to zgodi, taki oglasi običajno najdejo svoj prostor le v specializirani reviji Obramba. Čeprav je Patria tedaj že bila zmagovalec vojaškega posla desetletja, nenavadna odločitev za oglaševanje kaže na določeno nelagodje in poskus obrambe svojega ugleda v javnosti. Praprotnik se je ob

²⁸ Praprotnik (2006n, 5).

iskanju pojasnila tako obrambne države Patrie spomnil, da je MORS Patrio kot boljšega ponudnika izbral razmeroma hitro, tekmeč, domača Sistemska tehnika, pa je posel izgubil hitreje, kot se to običajno zgodi poraženim ponudnikom v drugih, sicer bistveno cenejših vojaških poslih.

Čeprav je bila možnost, da bi MORS naknadno spremenil svojo odločitev o izbiri, minimalna, je jeseni tega leta Sistemska tehnika končno izdelala in na cesto postavila svoje oklepno vozilo Krpan 8 x 8. Tako je poraženec na razpisu svoje vozilo sestavil in ga na cesto postavil prej kot zmagovalec Patria skupaj z Rotisom in Gorenjem, ki proizvodnje še niti zagnala nista. Finski dobavitelj se je namreč zavezal, svoje naročilo izpolniti v proizvodnih obratih v Sloveniji, vendar dobro leto pred predvidenim začetkom proizvodnje ni še niti ustanovil skupnega podjetja, ki bi oklepnike izdelovalo, ni bilo proizvodnih prostorov, delavcev in ne prvega oklepnega vozila. Ob tem, da so na Poljskem prvo patrio v celoti sestavili šele tri leta po podpisu pogodbe, je bilo za zmagovalko razpisa v Sloveniji nerodno še to, da je s predstavitvijo krpana izgubila simbolično prednost.

Sistemska tehnika je s postavitvijo svojega v Sloveniji sestavljenega vozila na slovenske ceste pred finskim tekmečem dobila nov zagon, potem ko je med postopkom izbire dobavitelja naredila več napak in izgubila dvoboj s Patrio na testiranjih, toda to ni bilo odločilno, je tedaj zapisal Dnevnik. Patria je s Steyerjem (solastnikom Sistemske tehnike) tekmovala v številnih državah, ki so kupovale oklepnike. Posel na Poljskem in v Sloveniji je dobila, a pri kupcih na Češkem in Portugalskem ni bila enako prepričljiva. Ob tem je pisec spomnil, da pri nas izbranega dobavitelja zelo pozorno spremljajo na Hrvaškem, zato si Patria v Sloveniji ne bi smela privoščiti poraza, saj so tudi tam naročali nove oklepnike in pozneje ravno tako izbrali Patrio.

Članek ob podpisu pogodbe za nakup 135 oklepnih vozil 8 x 8 Patria AMV z dne 20. decembra je Dnevnik naslovil: »Erjavec je transparentno netransparenten«²⁹, ker obrambni minister ni želel razkriti podrobnosti o 278 milijonov evrov vrednem poslu, ki je po vrednosti zagotovo največji posamičen nakup orožja v zgodovini države. Čeprav je ves čas postopka izbire dobavitelja in tudi po podpisu pogodbe minister dajal vtis, kot da

²⁹ Praprotnik (2006o, 3).

je ta posel, v nasprotju z mnogimi drugimi vojaškimi posli v preteklosti, v celoti pregleden, v izjavi za medije po podpisu pogodbe minister in njegovi sodelavci javnosti niso razkrili, kakšna bo dinamika dobav oklepnih vozil in kako bodo ta opremljena. Dnevnik je tedaj tako povzel besede vodje pogajalske skupine polkovnika Dragana Bavčarja: »Podatek o ceni vozila je poslovna skrivnost, podatek o tempu dobav je poslovna tajnost, kako bo toliko vozil opremljenih pa prav tako, saj bi iz tega lahko sklepali o ceni vozila.« Dnevnik je ministru in njegovim podrejenim očital, da so javnost pustili brez temeljnih podatkov, iz katerih bi si lahko ustvarili predstavo, kaj je država sploh kupila.

Pri oborožitveni postaji za Patrio je Praprotnik opozoril, da je Elbit še maja 2006 testiral svojo daljinsko vodeno kupolo s 30-milimetrskim topom, protioklepne rakete pa so z Elbitovo kupolo tedaj še bile komaj v fazi prototipa in je bila Slovenija prva država, ki je kupila ta sistem tega izdelovalca.

Dnevnik je izmed obravnavanih treh časopisov še najbolj poglobljeno in kompetentno poročal o nabavi novih oklepnih vozil 8 x 8. Edini avtor vseh člankov v Dnevniku na to temo v letu 2006 je bil Rok Praprotnik, ki je že pred prihodom na Dnevnik kot novinar Dela veljal za enega najbolje obveščenih novinarjev na obrambno-vojaškem področju. Ta časopis je kot prvi med vsemi poročal o načrtih Slovenske vojske za nakup novih oklepnikov in tudi sicer je o večini dogajanj iz ozadja izbire dobavitelja oklepnikov poročal prvi.

Nesporno je tudi, da je Dnevnik najbolj poglobljeno poročal o tehničnih značilnostih izbranega vozila. Avtor Rok Praprotnik je imel v vseh vidikih poročanja o tem poslu močno prednost pred tekmeci iz Dela in Financ. Tudi iz analize vsebine magnetogramov sej parlamentarnega odbora za obrambo je videti, da so se člani odbora tedaj najpogosteje sklicevali na v Dnevniku objavljene članke.

Vendar pa je od začetne naklonjenosti odločitvi za kakovostnejše vozilo Dnevnik že 22. junija nakazal (Praprotnik 2006f,3), da pri tem poslu brez zapletov ne bo šlo. Kmalu zatem so se v Dnevniku zvrstili še pomisleki o možnosti zmanjšanja števila dobavljenih vozil in dvomi o številu novih delovnih mest, ki bi jih v Sloveniji odprla proizvodnja

oklepnikov Patria. Članek z naslovom »Nemci menijo, da Erjavec nakupov ne vodi korektno«³⁰ sicer govori o domnevno spornih potezah in nenavadnih okoliščinah pri nakupu pušk, a ga je Dnevnik objavil ravno v času, ko je bila razprava o spornem nakupu oklepnikov najbolj zaostrena. Čeprav je za javnost pomembno, da je obveščena o tem, kako država ravna z javnimi sredstvi, objava članka o domnevno sporni nabavi pušk ravno v tem času spodbuja k razmišljanju, ali ni novinar te informacije dobil ravno takrat z manj očitnim namenom, kot je zgolj obvestiti o načinu nakupa pušk.

Iz zaporedja člankov, ki so bili iz tedna v teden manj naklonjeni Patrii in bolj naklonjeni Sistemski tehniki, se poraja vprašanje o vplivu siceršnje uredniške politike in lastniške sestave Dnevnika na uredništvo tega časopisa. Največji lastnik sicer levo usmerjenega Dnevnika je od leta 2002, ko je finančno ministrstvo pod vodstvom Antona Ropa (takrat LDS) prodalo delež Slovenske odškodninske družbe brez javnega razpisa, družba DZS. DZS vodi Bojan Petan, ki je bil med drugim občinski svetnik LDS v Brežicah in pozneje še predsednik občinskega odbora te stranke, tudi zato Dnevnik velja za levici naklonjen časopis. Za levici, oziroma tedaj LDS, naklonjenega gospodarstvenika pa velja tudi Zdenko Pavček, lastnik družbe Viator&Vektor, pod okrilje katere sodi Sistemska tehnika, poraženi ponudnik oklepnikov. Zdenko Pavček nikoli ni skrival navezanosti na politiko dolga leta vladajoče LDS. Tudi zato so Pavčku poslovni in še bolj politični nasprotniki pogosto očitali, da so mu ravno politične povezave omogočile poceni prevzem Sistemske tehnike in pozneje še podpis pisma o nameri izdelave osemkolesnikov z ministrstvom za obrambo (Pavlin 2011).

Ko je Patria objavila oglas za svoje vozilo ravno v Dnevniku, se je odprlo vprašanje, ali se izbrani ponudnik ne želi tako posredno prikupiti uredništvu levega časopisa, ki se je tako očitno odmaknil od prvotne naklonjenosti izbranemu vozilu. »Vem, da to na moje delo ni imelo prav nobenega vpliva, niti nisem zaznal nikakršnih vplivov s strani ostalih članov uredništva. Sam sem bil takrat in sem še danes laičnega mnenja, da je Patria ponudila boljše vozilo, predvsem pa vozilo, ki je dejansko že bilo v serijski proizvodnji. Kaj je obrambno ministrstvo na koncu kupilo, pa je že drugo vprašanje,« je povedal Rok

³⁰ Praprotnik (2006h, 3).

Praprotnik³¹. Tudi sicer je Praprotnik zagotovil, da pri pokrivanju te teme ni bil deležen nikakršnih pritiskov od nikogar iz uredništva ali od kogar koli drugega.

³¹ Intervju z Rokom Praprotnikom, tedanjim novinarjem Dnevnika, 24. 8. 2012.

4 ANALIZA POROČANJA DELA

Prva vest, ki so jo leta 2006 v Delu objavili na temo nabave osemkolesnih oklepnikov, je datirana z 12. 4. in naslovljena z »Najmanj dva ponudnika v boju za dobavo oklepnih vozil 8 x 8«, pod njo je podpisana državna tiskovna agencija STA. Članek obvešča o iztekajočem se roku za prijavo na razpis za dobavo oklepnikov, poleg Systemske tehnike in trzinskega Rotisa so razpisno dokumentacijo dvignili še trije ponudniki s sedežem na območju EU, tik pred rokom pa sta svoji ponudbi oddala le Systemska tehnika in Rotis. V vesti je nanizanih še nekaj osnovnih dejstev o poslu, časovni razpored o predvideni izbiri dobavitelja in opis, kateri od dveh ponudnikov ponuja katero vozilo.

Naslednji Delov prispevek na to temo ni bil objavljen pred 30. 5. 2006, ko so v vesti »Novi ravenski oklepnik prestal preizkus v SV« obvestili, da je Systemska tehnika na Ravnah po enomesečnem testiranju v SV, prevzela prototip novega oklepnega vozila Krpan 8 x 8. Testiranje tega je bilo zanjo pomembno zaradi prihajajočega izbora ponudnika novega vojaškega vozila 8 x 8 na MORS. Na Ravnah so tedaj za Delo povedali, da so prepričani, da bodo naročilo dobili prav oni, saj ima krpan, naslednik šestkolesnega valuka, številne tehnične, ekonomske in logistične prednosti. Kot je poudaril direktor Systemske tehnike Jože Studenčnik, je pridobitev tega posla zelo pomembna za to koroško družbo iz skupine Viator & Vektor, koroško gospodarstvo in za številna slovenska podjetja, ki bodo sodelovala pri izdelovanju krpana. Studenčnik se je pohvalil, da bi novo vozilo, ki ima z že obstoječim šestkolesnim valukom kar 40 odstotkov izmenljivih delov, lahko začeli izdelovati takoj, in ob tem naštel osnovne odlike krpana. Samonosilna konstrukcija, ki vozilo olajša in omogoča lažje plavanje, nižja silhueta, manjši premer koles, elastično prilagajanje vozila terenu, računalniško vodena vožnja, lažji motor, hitrejša menjava motorja in manjša poraba so bile po prepričanju vodstva Systemske tehnike nekatere glavne odlike, ki po njegovem mnenju lahko prepričajo kupce krpana.

Drugega junija je Delo v Temi dneva objavilo besedilo z naslovom »Prehodni načelnik?«, pod katerega se je podpisal Ivan Puc, ki se je osredotočil na informacijo o menjavi na položaju načelnika GŠ SV. Ladislav Lipič je namreč po pisanju Dela v ožjem krogu

sodelavcev naznanil svoj odhod. Čeprav je sprva kazalo, da bo zamenjava izpeljana elegantno in pregledno, ni šlo brez trenj na škodo izpostavljenih pretendentov, ki niso bili ravno v korist privabljanju ambicioznih in izobraženih mladih ljudi, ki bodo sooblikovali poklicno vojaško etiko, v katero tovrstno obračunavanje ne sodi. Avtor je Lipičevo vlogo pohvalil, saj v njegovem obdobju na ministrstvu ni bilo afer, očital pa mu je, da se ni dovolj potrudil z iskanjem svojega morebitnega naslednika. Lipičevega naslednika generalpodpolkovnika Albina Gutmana, ki je bil kot edini v slovenski zgodovini na ta položaj imenovan dvakrat, so v Delu označili kot prehodnega načelnika, »dokler pravi mož(je) ne izpolni(jo) vse zahtevanih pogojev«. Puc je v članku kot glavni izziv Gutmanove kariere izpostavil razpis za nakup oklepnikov in ob bok temu poslu za ponazoritev njegove zapletenosti postavil komaj dobra dva milijona evrov vreden nakup operacijskih miz, ki je sprožil mnoge burne razprave v javnosti.

»Patrio smo izbrali, ker so ta vozila cenovno ugodnejša in ker bo posel dobro učinkoval na slovensko gospodarstvo,« je zatrdil minister Karl Erjavec. Tako je Delo 13. 6. 2006 v podnaslovu članka »V Slovenski vojski so se odločili«³² pospremlilo izbiro dobavitelja 136 oklepnikov (takrat je veljala ta številka), ob tem pa so poudarili, da so bili poraženci v Sistemski tehniki in Viator & Vektorju zelo razočarani. V uvodu članka je minister Erjavec pojasnil, da so izbrali cenovno ugodnejša vozila, vodstvo družbe Sistemska tehnika, ki je vojski neuspešno ponujalo oklepnike Krpan, pa je že napovedalo »ustrezen odgovor«.

»Razlaga komisije za izbor se je sicer začela s prepričljivo vojaško natančnostjo, vendar so ob poznejših podrobnejših novinarskih vprašanjih glede tehničnih pomanjkljivosti vozil, podatkov s testiranja in samega razpisa predstavniki ministrstva in vojske nekajkrat tudi utišali glasove oziroma premolknili,« so zapisali v Delu in povzeli Erjavca, ki je povedal, da se »v 63 milijard tolarjev vrednem orožarskem poslu vsaka beseda lahko vrne kot bumerang« in poudaril, da pritožba na izbiro ni mogoča.

Po poročanju Dela je bil v prvi fazi predviden nakup 64 vozil različnih izvedb. Povprečna cena enega vozila je 2,5 milijona evrov, cena izvedbe s temeljitejšo oborožitvijo pa lahko naraste tudi na šest milijonov evrov. Erjavec je zagotovil, da se bo MORS za nadaljnje nakupe odločal sproti in si zagotovil tudi možnost, da od posla odstopi. V zvezi z izidi

³² Škerl (2006a, 1).

testiranj so zapisali, da je komisija ugotovila, da so zmogljivosti patrie AMV 8 x 8 in krpana 8 x 8 precej izenačene, obe vozili tudi ustrezata Natovim standardom, vendar pa naj bi Patria vojakom zagotavljala večjo varnost. Ob tem je zastopnik Patrie Rotis ponudil širše gospodarsko sodelovanje. Posel naj bi po tedanjih trditvah Petra Stavanja iz medresorske delovne skupine za protidobave zagotovil delo do 1.920 delavcem v 50 slovenskih podjetjih. Nasprotno pa je Sistemska tehnika obljubila delo za le nekaj manj kot 300 delavcev. Stavanja na vprašanje Dela, kaj bo predvidenih 1.920 delavcev delalo, ni poznal odgovora, dodal pa je: »Slovenskim direktorjem moramo pač zaupati na besedo.«

Novinar Uroš Škerl je povzel trditve Jožeta Studenčnika iz Sistemske tehnike, da je določene namige o izboru Rotisa in konkurenčne Patrie imel že prej, izguba teh poslov pa bo bistveno vplivala na poslovanje ravenskega podjetja. Zdenko Pavček, predsednik uprave in solastnik ljubljanske družbe Viator&Vektor, ki je solastnik Sistemske tehnike, pa je pogrešal utemeljitev, zakaj je namesto domačega izdelovalca MORS izbral finskega.

Dva dni pozneje, 15. 6. 2006, je Delova novinarka Mateja Babič objavila članek z naslovom »Obrambni minister o izbiri in odločitvi za nakup oklepnika«³³, v katerem obrambni minister zagotavlja, da so bili postopki izpeljani profesionalno, ob izgubi posla pa je užaljene Korošce pozval, naj zoper odločitev MORS vložijo civilno tožbo in bo o sporu odločalo sodišče. Ob tem je Erjavec pojasnil, da ima nasprotna stran možnost zahtevati obrazložitev sklepa, pritožba zoper izbiro glede zakona o javnih naročilih pa ni mogoča, ker velja za ta postopek vladna uredba in je zaupen.. Po njegovih pojasnilih so ponudnika ocenjevali po treh merilih, in sicer po ceni, (Patria in njen posrednik Rotis sta bila za deset do 18 odstotkov cenejša od tekmeča), tehničnih značilnostih in pričakovanih gospodarskih koristih, ki jih državi ponuja vsak od dobaviteljev. Obe vozili sta izpolnjevali tehnične zahteve SV, primerjali so 643 tehničnih lastnosti, vendar je bilo glede na seznam zahtev SV ustrežnejše vozilo Patrie. Glede pričakovanih gospodarskih koristi pa je analiza pokazala, da je Rotis ponujal 320 novih delovnih mest, Sistemska tehnika 181. Rotis je ob tem ponujal še 1.920 posrednih delovnih mest, Sistemska tehnika

³³ Babič (2006, 3).

pa le 91. Ponudba Rotisa je predvidevala 30,4-odstotno vključenost slovenskega gospodarstva, pri Sistemski tehniki pa je ta znašala 24,4 odstotka.

Da gre pri tem javnem razpisu za običajen posel, ki prinaša denar in delovna mesta ter utegne ravno zato postati polje političnega boja, je jasno nakazal tudi okvir ob prej omenjenem Delovem članku. V njem sta bila namreč zapisana odziv Zveze svobodnih sindikatov Slovenije (ZSSS) ter pismo člana parlamentarnega odbora za obrambo in poslanca SD Aurelia Jurija ministru Erjavcu. V ZSSS so opozorili, da »so s to izbiro na ministrstvu postavili v negotovost gospodarske koristi, ki bi jih imela država«, in da pričakujejo, da »bo država pri podobnih poslih odslej upoštevala predvsem družbene in gospodarske koristi in da se bo denar davkoplačevalcev reinvestiral v domačo proizvodnjo«. Juri pa se je vprašal, ali je bila odločitev sprejeta odgovorno in korektno, ter dodal, da »ni edini, ki meni, da nam ni potrebna naložba, vredna 63 milijard«, zato je Erjavca pozval, naj zamrzne vse dejavnosti v zvezi s sklenitvijo te pogodbe.

»Erjavec vztraja pri Patrii« je članek, ki ga je Ivan Praprotnik objavil 17. 6. 2006 in v njem opisal, kako se je na lokalni ravni razvnela razprava o tem, zakaj je koroški dobavitelj ostal brez posla. Minister Erjavec se ni pustil prepričati vodstvu podjetja Sistemski tehnika in ravnem občinskim svetnikom. Težke besede in očitke domačinov, da gre »za umazan posel in za izvoz slovenskega davkoplačevalskega denarja«, je Erjavec zavrnil z ugotovitvijo, da je krpan za SV predrag in slabši v primerjavi s finskim tekmečem. Nekdanja ravnica županja Ivana je Erjavcu tedaj celo očitala, da je z izborom tujega ponudnika oklepnikov povzročil narodno izdajo, še posebej izdajo Koroške. Na Ravnah so utemeljitve, s katerimi je MORS izbral ponudbo trzinskega Rotisa, celo označili za lažne. Ministru je Klančnikova očitala tudi, da je bila odločitev o tem, da Korošci ne dobijo orožarskega posla, sprejeta že veliko prej.

Sodelavci ministra Erjavca, ki so se takrat tudi sestali z ravnimi občinskimi svetniki, so predstavili dejavnike za izbiro in strokovno utemeljenost izbire dobavitelja. Poudarili so, da je patria uporabnejša, cenejša in kakovostnejša, v korist upravičenosti pa je po njihovem pričalo to, da je pri izbiri sodelovalo več kot 50 strokovnjakov in prav vseh gotovo ni bilo mogoče podkupiti, kot so namigovali lokalni prebivalci. Čeprav so jih pred

sestankom z županom sprejeli z opozorilnimi transparenti, je ekipa pod vodstvom ministra Erjavca Korošce prepričevala, da je izbrana ponudba za gospodarstvo sprejemljivejša in posledično boljša tudi za to revno regijo.

Vročo razpravo je po poročanju Dela poskušal pomiriti poslanec tedaj vladajočega SDS, sicer tudi Korošec, Miro Petek, ki je menil, da utegne izdelava oklepника posel ponuditi tudi Ravnam, vendar v sodelovanju z drugimi podjetji, toda občinski svetniki so to možnost odločno zavrnili. Več svetnikov je po sestanku z ministrom zahtevalo, naj minister odpravi vse domnevne nepravilnosti pri razpisu in se v 14 dneh začne pogajati s Sistemsko tehniko, v nasprotnem primeru so zagrozili z zahtevo po Erjavčevem odstopu. Svetnik Aktivne Slovenije Peter Oder pa je celo zahteval, naj od ministrstva z ultimatom terjajo popravilo »napak in krivic, ki jih je storil Koroščem«, sicer bi na Ravnah začeli zbirati podpise za plebiscit o izključitvi iz Slovenije in priključitvi Avstriji.

Ob robu žolčnih protestov na Koroškem je novinar Brane Piano prav tako 17. 6. 2006 objavil članek »Gorenje povezuje za proizvodnjo oklepника patria«, kjer opisuje, kako bo skupna družba velenjskega Gorenja, trzinskega Rotisa in finske Patrie vzpostavila proizvodnjo, vanjo ali v izvozne protidobave pa naj bi ta družba vključila še 50 domačih podjetij. Gorenje se je že v začetku 90. let prejšnjega stoletja ukvarjalo prek svoje družbe Orbis z razvojem in izdelovanjem orožja. Toda predsednik uprave Gorenja Franjo Bobinac je v pogovoru za Delo zanikal, da bi imeli v načrtu obnavljanje takratnih poslov. Gorenje naj bi s proizvodnjo oklepnikov »združilo moči za povezovanje slovenske industrije in rast slovenskega gospodarstva«. Namige, da je Rotis v Velenju poiskal rešitev čez noč, so v Gorenju zavrnili, saj so se o sodelovanju prej pogovarjali že več mesecev. S svojimi tehnologijami in opremo ter z manjšimi naložbami bi Gorenje del proizvodnje lahko hitro postavilo na območju tovarne Gorenje Indop v Velenju, kjer pa ne bi izdelovali celotnega vozila. Vodstvo Gorenja je tedaj izrazilo pripravljenost, da bi večji del proizvodnje potekal na Ravnah, tudi v Sistemski tehniki. Avtor članka je ob tem opozoril, da bi delovna mesta na Koroškem lahko bila ogrožena le zaradi nasprotovanja lastnikov Sistemske tehnike, ki bi težko prenesli, da bi izdelovali vojaško vozilo s tehnologijo tekmecev.

»Koroška pozabljena od boga in države«³⁴ je članek o protestnem shodu 250 zaposlenih v Sistemske tehnike pred ministrstvom za obrambo, ki ga je napisal Uroš Škerl 20. junija. Tam zbrani delavci so takrat očitali ministru Erjavcu, da jim je še spomladi pred izbiro dobavitelja med obiskom na Koroškem obljubil delo pri novih oklepnikih. Erjavec je v izjavi za javnost očitke zavrnil in pojasnil, da delo lahko dobijo, če bo Sistemska tehnika sprejela ponudbo za sodelovanje s Patrio. Predsednik ravenske konference Sindikata kovinarske in elektroindustrije SKEI Janez Klančnik je ministru ob tem izročil ostro protestno pismo in povedal, da je Koroška že velikokrat dokazala, da je pripravljena marsikaj narediti za to patrio (domovino – op. a.), a ne za Finsko, ter ministra in javnost opozoril, da so na Koroškem ogrožena delovna mesta. Erjavec pa je poudaril, da je prihodnost Sistemske tehnike v rokah njenega menedžmenta, ki pa noče sprejeti ponudbe za sestavljanje vozil Patria. Ob tem je Erjavec še zavrnil vse glasnejše zahteve po odstopu z besedami: »Ni še bilo ministra, ki bi odstopil, ker je izbral cenejšo in boljšo ponudbo.«

V isti številki kot Škerlov članek o protestih Korošcev je Delo 20. 6. 2006 v rubriki Gostujoče pero objavilo tudi razmišljanje dr. Igorja Kotnika, docenta na katedri za obramboslovje Fakultete za družbene vede, pod naslovom »Ali tudi za ceno zdravja in življenja vojakov?«³⁵. Kotnik je kot spodbuden pojav poudaril večje zanimanje medijev in javnosti za racionalno porabo proračunskih sredstev in spomnil na razpravo o odmevnem nakupu operacijskih miz, ki pa jo je pozneje na obrobje potisnila zgodba o nakupu vojaških oklepnih vozil 8 x 8. Ker je pri tem poslu zmaga finskega podjetja domačemu podjetju s sicer licenčnim izdelkom ogrozila delovna mesta, je zgodba o nakupu oklepnikov za SV postala vroča politična tema.

Kljub mnogim subjektivnim in čustvenim značilnostim razprave Kotnik vztraja, da je objektivnejši strokovni pogled še vedno mogoč. Ob tem poudarja, da gre pri vsakem večjem tovrstnem nakupu za spor vojaškostrokovnih, finančnih, narodnogospodarskih in notranje- ter zunanjepolitičnih interesov, ki jih je praviloma nemogoče oziroma skrajno težko uskladiti. Medtem ko se neizbrani domači ponudnik oklepnih vozil 8 x 8 sklicuje zlasti na narodnogospodarske in deloma notranjepolitične potrebe, MORS kot naročnik svojo odločitev brani s sklicevanjem na finančne in predvsem vojaškostrokovne interese.

³⁴ Škerl (2006b, 1).

³⁵ Kotnik (2006, 5).

Kotnik svari, da se kupci opreme lahko ujamejo v past višjega vrednotenja zaščite gospodarstva, ohranjanja delovnih mest in razvoja domače obrambne industrije kakor zdravja in življenja pripadnic in pripadnikov vojske, tako pa država nedopustno odstopi od temeljnega vodila pri nakupih vojaške oborožitve in opreme, da morata biti varnost in zdravje pripadnikov vojske na vrhu meril za izbor. Pri vojaki kot neposrednih uporabnikih ne sme biti nobenega dvoma, da jim je država izbrala najboljšo možno oborožitev in opremo, da bodo lahko učinkovito opravljali naloge in da bodo imeli pri tem kar največ možnosti za varovanje svojega zdravja in življenja.

Javnost postopkov nabave oborožitve in opreme je najučinkovitejša varovalka pred nemoralnimi in nečastnimi navadami ljudi, ki države pogosto zastopajo pri takih poslih in so zaradi uveljavljanja osebnih koristi pripravljeni zatajiti vojaškostrokovni interes ter pozabiti na interese vojakinj in vojakov. Po Kotnikovem mnenju bi morali biti povsem pregledni celotni postopki vseh nakupov vojaške oborožitve in opreme, od tehnološko najzahtevnejše in najdražje pa do sorazmerno cenejše. Ob tem je Kotnik poudaril, da napak in zlorab ni pri največjih nakupih, ker so ti vseskozi pod drobnogledom politike in javnosti, temveč pri manjših, javnosti manj zanimivih poslih.

Dvome o smiselnosti tega nakupa in posledično celotnega projekta posodobitve SV ter umestitve obrambe na državni seznam prednostnih nalog brez sočasne razprave o ustreznosti varnostno-obrambne in celotne zunanje politike naše države je Kotnik zavrnil kot demagogijo in ceneno nabiranje političnih točk. Kritikom vse pogostejše udeležbe slovenskih vojakov na čedalje zahtevnejših kriznih žariščih v okviru zveze NATO Kotnik odgovarja, da se sodelovanju v mednarodnih vojaških operacijah tudi zunaj Nata dolgoročno ne bi mogli izogniti.

V tej luči opremljanje vojske Kotnik vidi kot kontinuiran postopek, ki se ga ne da poljubno zaustavljati in poganjati. Medijske očitke, da pri modernizaciji SV kažemo pretirano in nepotrebno vnemo ter da bi bilo mogoče obrambne izdatke znižati brez škode za varnost in mednarodno pozicijo naše države, avtor zavrača. Takšno razmišljanje se mu ne zdi dopustno, ker je na kocki varnost državljanov, ki jih je v mednarodne vojaške operacije poslala vlada, da branijo državne interese in interese skupnosti razvitih industrijskih držav.

Ravno tako 20. junija so v Delu poročali o pismu predsednika uprave Viator & Vektorja, 70-odstotnega lastnika poražene Systemske tehnike, v katerem je Zdenko Pavček Karla Erjavca med drugim pozval, naj znova premisli o sprejeti odločitvi glede izbora ponudnika za lahke oklepnike 8 x 8, in izrazil presenečenje zaradi vstopa Gorenja v postopek. Pavček je Erjavca pozval tudi, naj jim dovoli znova predstaviti in utemeljiti svojo ponudbo, ker so sumili, da ministrstvo ni dobilo vseh pomembnih podatkov, ki so bili podlaga za izbiro dobavitelja. V nasprotnem primeru je Pavček napovedal, da bodo izkoristili vse pravne možnosti, ker so menili, da postopek izbire ni bil voden korektno in da je bil vnaprej dogovorjen.

Ob tem je Pavček še opozoril, da ne drži, da je v njihovi ponudbi le petina domačega izdelka, saj je polovica njihovega vozila brez opreme izdelanega doma, protidobav v ponudbi niso opredelili, ker je to obveznost in niso bile predmet razpisnih pogojev. Izjave, da so zavrnilo sodelovanje s Patrio, je Pavček zavrnil kot zavajajoče, saj, kot je dejal, njegovo podjetje od Patrie ni dobilo nobene ne uradne in ne neuradne ponudbe. Ker jih zavezuje družbena pogodba z avstrijskim Steyerjem (ta je 17-odstotni lastnik Systemske tehnike), so omejeni pri objavljanju podatkov, zato se je Pavčku zdelo neizvedljivo, da bi delali za konkurenco, ki je ravno tako zavezana varovanju določenih poslovnih tajnosti. Ob tem je Pavček v pismu še izrazil presenečenje zaradi vstopa Gorenja v postopek, ker ta družba ni oddala lastne ponudbe, ki je ni bilo mogoče sestaviti brez zaupnih podatkov.

Prihodnji dan, 21. 6. 2006, je Delo objavilo članek Škerla z naslovom »Od Erjavca pričakujejo pojasnila«³⁶, Systemska tehnika je namreč takrat od ministrstva zahtevala obrazložitev odločitve za nakup finskih oklepnikov in postavila več tehničnih vprašanj. Ministrstvo pa je zanikalo vest Radia Slovenija, da so pogajanja z Rotisom začasno odložena. Minister Karl Erjavec je znova zatrdil, da odločitve ne bo spreminjal in da ne bo privolil v revizijo postopka, saj naj ta ne bi bila predvidena, ker je bilo naročilo oklepnikov zaupno.

»Brez revizije bo za vedno ostal dvom« je bil istega dne naslov vesti o županu Občine Ravne na Koroškem Maksu Večku, ki je na vlado in MORS naslovil revizijo postopka

³⁶ Škerl (2006c, 3).

izbire osemkolesnika za Slovensko vojsko. Za ta predlog so se na Ravnah odločili zaradi »pomislekov o merilih za izbor«, ki naj bi bila pomanjkljiva in bi zato lahko pomembno vplivala na izbiro dobavitelja.

22. 6. 2006 je bil objavljen članek »Predstavnik finske Patrie v Sloveniji«³⁷, v katerem piše, da podpredsednik Patrie Heikki Hulkkonen želi skupaj z Gorenjem in Rotisom ustanoviti skupno podjetje za proizvodnjo oklepnikov, obenem pa je zavrnil informacije, da naj bi Patria Hrvaški enake oklepnike ponudila za 40 odstotkov ceneje. Zahtev poraženega tekmeca po reviziji posla finsko podjetje ni želelo komentirati. Predsednik uprave Patrie Jorma Wiitakorpi je znova zagotovil, da bo 30 izdelkov vozila za SV plod dela domačega gospodarstva.

O ceni oklepnikov Finca nista želela govoriti, ker je ta odvisna od količine in rokov dobave. Jože Studenčnik iz Systemske tehnike pa je opozoril, da je Patrii uspelo ceno celotne ponudbe znižati za 25 milijonov, ker so vozilu dodali lastni minometni sistem, za katerega so prikazali nižjo ceno. Nasprotno pa so Korošci naročniku skupaj s krpani ponudili cenejše minometne sisteme, vendar je MORS vztrajal na minometnem sistemu Amos iz finske Patrie, ki je bil za Systemsko tehniko seveda bistveno dražji.

O napovedi ustanovitve mešanega finsko-slovenskega podjetja za projekt Patria je Delo poročalo 22. 6. 2006 v članku z naslovom »Finski oklepniki iz Gorenja?«³⁸.

Patria in Gorenje ob napovedi ustanovitve skupnega podjetja, ki bo dobavljalo oklepnike, še nista določila poslovnega modela. V Gorenju pa so napovedali, da bo podjetje pretežno slovensko in da bi lahko v Gorenju oklepnike tudi izdelovali. Predsednik podjetja Patria Jorma Wiitakorpi je izjavil, da je tudi njihov interes proizvodnjo čim prej prenesti v Slovenijo. Ob tem pa je Jože Studenčnik, direktor Systemske tehnike, javnosti predstavil tri strani dolgo poročilo o nepravilnostih v razpisnem postopku. V prvi vrsti je Korošce zmotilo naknadno vključevanje Gorenja kot nosilca projekta in proizvodnje, čeprav podjetje za taka dela ni registrirano in njegovi zaposleni nimajo dovoljenja za dostop do zaupnih podatkov, ki jih sodelovanje na razpisu zahteva. Vabilo Patrie k sodelovanju v tem poslu je Systemska tehnika, ki je delno v lasti avstrijskega podjetja Steyer-Daimler-

³⁷ Škerl (2006č, 3).

³⁸ Škerl (2006d, 1).

Puch, na svetovnem trgu neposrednega tekmeca Patrie, znova zavrnila, ker se ji zdi takšna ponudba neizvedljiva, saj zanika temeljne zakonitosti svobodnega trga in poslovnih običajev.

Članek »Javna in zaupna naročila« Božene Križnik je Delo objavilo 27. 6. 2006. V njem avtorica pojasni, zakaj in na podlagi česa veljajo posebna pravila za zaupna naročila. Njihova pravna podlaga temelji na uredbi o oborožitvi, vojaški opremi, specialni operativni tehniki in naročilih zaupne narave, zakonu o javnih financah ter zakonu o tajnih podatkih. Ker pri nakupu oklepnikov ni šlo za javno, temveč za zaupno naročilo, so zanj veljala drugačna pravila³⁹.

Tudi pri zaupnih naročilih morajo naročniki upoštevati vsaj načelo gospodarnosti in učinkovitosti porabe javnih sredstev ter enakopravnosti in nediskriminatornosti ponudnikov. To MORS doseže tako, da ponudnike vnaprej seznani z zahtevanimi pogoji in merili, ki vplivajo na izbiro ponudnika, piše Križnikova. Sicer orožje in opremo pri nas lahko prodajajo podjetja s posebnim dovoljenjem; v Sloveniji jih je okoli 80. Transparentnost postopkov kot tretje temeljno načelo javnega naročanja pa je pri zaupnih naročilih deloma omejena zaradi tajnosti podatkov.

Postopki izbire ponudnika pri zaupnih naročilih niso tako podrobno določeni kot v zakonu o javnih naročilih⁴⁰. Da je bil projekt Pehotno bojno vozilo – kolesnik 8 x 8 zaupno naročilo, je morala potrditi medresorska strokovna komisija, ki jo je imenovala vlada, ta je to tudi storila. Minister je nato izdal sklep o začetku postopka in imenoval strokovno komisijo. Ta je pripravila model za ocenjevanje ponudb, ki omogoča izbiro najbolj gospodarne različice. Model je potrdil projektni svet.

Po opravljeni tržni analizi so k oddaji ponudbe povabili vse morebitne ponudnike v Evropi, ki opremljajo vojske držav članic Nata. Povabilo je prevzelo pet ponudnikov

³⁹ Od leta 2000, ko je začel veljati nov zakon o javnih naročilih (ZJN; spremenjen in dopolnjen leta 2004), so bila zaupna naročila skladno z zakonom izločena iz sistema javnega naročanja oziroma obveznega objavljanja in uporabe zakona o javnih naročilih. Med izjemami v 2. členu ZJN je tudi »nakup oborožitve, vojaške opreme in specialne operativne tehnike ali drugo naročilo zaupne narave, določeno s predpisi vlade«.

⁴⁰ MORS: »Pri konkretnem naročilu se določi postopek predvsem na podlagi predmeta naročila, vrednosti naročila ter stopnje tajnosti podatkov. V določenem delu naročil na obrambnem področju postopek predpisuje Evropska obrambna agencija.«

(Iveco, Fiat Industries, Patria, Rheinmetall in Viator & Vektor). Do roka sta prispeli dve ponudbi (ravenska ponudba Sistemske tehnike in ponudba Rotisa). Strokovna komisija je ju je odprla, pretehtala in sprejela odločitev, ki jo je potrdil projektni svet.

Tako izpeljanemu postopku pravno ni kaj očitati, so zapisali v Delu. Težave nastanejo s pravnim varstvom ponudnika, natančneje, če neizbrani ponudnik podvomi o korektnosti naročnikove odločitve. Ko je Sistemska tehnika zahtevala revizijo postopka in zagrozila s tožbo, je minister Karl Erjavec poudaril, da zoper odločitev o izbiri ponudnika ni pritožbe oziroma da ponudnik lahko zahteva zgolj pojasnilo. Dejstvo je, da zaupna naročila ne sodijo v domeno zakona o javnih naročilih. Zato zanje ne velja niti zakon o reviziji postopkov javnega naročanja, ki ureja pravno varstvo ponudnikov po predpisih o javnih naročilih⁴¹.

Istega dne, 27. 6. 2006, je Delov novinar Ivan Praprotnik v članku »Korošci zaradi patrie na sodišče« poročal o tožbi Sistemske tehnike zoper Republiko Slovenijo (RS) in podjetje Rotis iz Trzina, s katero so zahtevali razveljavitev pogodbe o proizvodnji in dobavi osemkolesnih oklepnic vozil. Ob tem je ravenska družba v večinski lasti ljubljanskega Viator&Vektorja ljubljanskemu okrožnemu sodišču predlagala, naj z začasno odredbo zadrži vse pravne učinke pri izbiri najugodnejšega ponudnika ter prepove podpis pogodbe o oklepnikih med državo in Rotisom oziroma Patrio. Ob tem je direktor Sistemske tehnike Jože Studenčnik dejal, da je prepričan, da v Sloveniji proizvodnje finskih oklepnikov ne bo mogoče začeti v dveh, treh letih, kar vse kaže na to, da bodo oklepniki prišli s severa. Po Studenčnikovem mnenju je bil posel s Patrio dogovorjen že davno prej, Gorenje pa, da so vanj vključili pozneje.

Po skoraj mesecu dni javnih prerekanj o nakupu oklepnikov je 28. 6. 2006 Delo poročalo o seji parlamentarnega odbora za obrambo. Na vprašanja poslancev, članov odbora, so odgovarjali minister za obrambo in predstavniki Slovenske vojske. Ker opozicijskih poslancev slišane utemeljitve niso zadovoljile, so zahtevali natančnejše podatke s

⁴¹ MORS: »Nadzor nad izvajanjem navedenih naročil izvajajo tako notranje (inšpektorat RS za obrambo, notranjerevizijska služba) kot zunanje nadzorne institucije (računsko sodišče, proračunska inšpekcija ministrstva za finance). Navedena naročila so podvržena predvsem vsakoletnemu nadzoru računskega sodišča, ki v okviru revizije izvrševanja proračuna RS med drugim revidira tudi pogodbe, sklenjene na podlagi četrte točke 2. člena zakona o javnem naročanju.«

testiranj, želeli pa so slišati tudi podrobnosti o ekonomski plati tega posla. Tedaj je Erjavec tudi dejal, da je pripravljen odstopiti, če mu dokažejo kakšno nepravilnost pri tem poslu. Predstavniki ministrstva so poslancem izražali dvom nad ponudbo Systemske tehnike, ki je na razpis prijavila osemkolesno vozilo krpan, a na testiranje? sploh ni poslala svojega izdelka, temveč avstrijsko oklepno vozilo pandur II.

Nekateri člani odbora so priznali, da z nakupom oklepnikov niso najboljše seznanjeni, saj za večino težav izvedo iz časopisov. Tem pa, kot se je pritožil Ivan Jelen iz DeSUS, niti ne zaupajo, saj naj bi mediji Erjavca »tako ali tako hoteli javno linčati«. Poslanci so ministru in predstavnikom vojske zastavili nekaj vprašanj, ki so pokazala, da jim NATO in evropska obrambna strategija nista ravno najbližje. Na drugi strani pa so tudi predstavniki vojske priznali, da so se pri odločitvi zanesli na mnenja drugih. Seja odbora je dajala vtis, da dovršen del prepričanj o oklepnikih temelji na intuiciji. Dan pred to sejo pa so se tudi uradno začela pogajanja z Rotisom, posrednikom v poslu s Patrio.

Koprski dopisnik Dela Boris Šuligoj je 29. 6. 2006 objavil zanimiv pogovor s Tomislavom Sumićem, nekdanjim svetovalcem švicarskega podjetja Mowag, ki prav tako izdeluje oklepna vozila za pehoto. V članku z naslovom »Dve tovarni za oklepnike sta najslabša možnost«⁴² Sumić Systemski tehniki svetuje, naj se poveže s Patrio ali pa naj država razpis razveljavi in ponovi. Inženir strojništva in podjetnik iz okolice Kopra je sredi 90. let kot svetovalac švicarskega Mowaga in zastopnik za Slovenijo poskušal obrambnemu ministrstvu prodati šestkolesni oklepnik, a ga je tedaj premagala Systemska tehnika s prototipom valuka. Čeprav je bila končna proizvodna cena valuka višja od tiste, ki so jo Korošci obljubljali v ponudbi, se Mowag na tedanjo izbiro MORS ni pritožil, Sumić pa se je tokrat postavil na stran Systemske tehnike. »Če bi v Sloveniji zgradili še eno tovarno za izdelovanje vojaških oklepnih vozil, bi bila to prvovrstna neumnost, saj bi bila majhna država z dvema milijonoma prebivalcev edina na svetu z dvema tovarnama oklepnikov,« je opozoril Sumić.

Postavitev obrata za izdelavo oklepnikov se mu je zdela nesmiselna, saj razmeroma majhna serija oklepnikov, približno 15 na leto, ne ustrezno upraviči vlaganj, to pa povzroča dodatno tveganje za zvišanje cene oklepnikov po sklenitvi posla. Zato je

⁴² Šuligoj (2006, 3).

Šuligojev sogovornik predlagal, naj Korošci v zameno za ta posel prekinejo licenco z Avstriji, saj se je licenčna zaveza pri prejšnjem poslu iztekla in tudi, če se ne bi, ne velja za osemkolesna vozila. »Če bi država rada cenejše oklepnike in je ne zanima socialna plat posla, naj razveljavi razpis in izbere izdelovalca, ki ji bo lahko dolgoročno jamčil najugodnejšo (najcenejšo) dobavo oklepnikov. Če oklepnike dobavi tuje podjetje, ki mu pri tem ni treba sodelovati s slovenskimi kooperanti, lahko ponudi nižje cene oklepnikov.«

Delo je med svojimi bralci ugotavljalo odnos do vladne odločitve glede dobavitelja novih oklepnikov, rezultati ankete so bili objavljeni 1. 7. 2006. Odločitev ministrstva za obrambo, da na razpisu za dobavo novih oklepnikov med krpanom iz Sistemske tehnike in finsko patrio izbere zadnjo, je podprlo 31,7 odstotka sodelujočih v anketi Dela, 38 odstotkov pa jih je tej odločitvi nasprotovalo. Med volivci vladnih strank je nakup podpiralo 46,5 odstotka vprašanih, medtem ko je le 25,2 odstotka tistih, ki bi volili katero od opozicijskih strank, podprlo odločitev vlade. Proti poslu se je izrekla polovica vprašanih, ki so volili opozicijske stranke, in 22,3 odstotka volivcev vladnih strank. Med tistimi, ki niso želeli razkriti svojih volilnih preferenc, se z nakupom ni strinjalo 40,7 odstotka, podprlo pa ga je 26,3 odstotka vprašanih.

Če bi sodelujoči v anketi lahko izbirali, bi se za nakup krpana odločilo 34,6 odstotka, za patrio pa 20,6 odstotka vprašanih. Patrio bi izbralo 30,6 odstotka volivcev vladnih strank, približno enak delež pa bi izbral krpane.

Da je šlo pri nakupu oklepnikov za pomembno gospodarsko temo, je Delo priznalo tudi tako, da je obsežen članek na temo proizvodnje oklepnikov uvrstilo v svojo redno tedensko gospodarsko prilogo FT. Tretjega julija so v rubriki FT Aktualno objavili članek Primoža Cirmana z naslovom »Kdo bo izdeloval 63 milijard tolarjev vredne oklepnike?« V uvodu članka se avtor ukvarja z do tedaj še ne povsem pojasnjeno uganko, kdaj se je velenjsko Gorenje, ki na razpisu ni sodelovalo kot nosilni ponudnik, odločilo pristopiti k največjemu vojaškemu poslu v slovenski zgodovini in kdo jih je k sodelovanju povabil, Rotis ali Patria. V Gorenju so pojasnili, da ne poznajo niti razpisa niti ponudbe, ki sta zaupna. Najprej so na povabilo Rotisa podpisali pismo o nameri za protidobave, pozneje pa so od Patrie dobili še ponudbo, da bi sodelovali v vidnejši obliki.

Da je poznejše vključevanje Gorenja kot nosilca projekta in proizvodnje povsem v nasprotju z razpisnimi pogoji, so vztrajno opozarjali v Sistemski tehniki. Čeprav so v Gorenju povedali, da jih je k sodelovanju v poslu povabila Patria, so v Delu omenili povezavo med direktorjem Rotisa Ivanom Črnkovičem in nadzornikom Gorenja Jožetom Zagožnom pri dobljenem poslu. Kot je znano, sta bila oba v začetku devetdesetih let visoka uslužbenca ministrstva za obrambo – Črnkovič je bil kot vodja nabave na MORS neposredno odgovoren Zagožnu kot direktorju logistike; sredi devetdesetih let je bil celo eden izmed kandidatov za vodenje Javnega zavoda Snežnik, središča slovenske orožarske industrije, a ga je vlada po odstavitvi Janeza Janše z MORS prej ukinila. Kljub temu so Delovi neuradni viri tedanjemu prvemu možu Holdinga slovenske elektrarne (HSE) Zagožnu pripisovali pomembno vlogo v nekaterih poslih z orožjem.

Kako si bodo Patria, Rotis in Gorenje razdelili posel v skupnem podjetju in kdaj bodo začeli izdelovati oklepnike, v začetku julija 2006 še ni bilo znano. Po javno dostopnih podatkih je Črnkovič že takoj po povabilu obrambnega ministrstva k pogovorom, v katerih so sodelovali še štiri kandidati, ustanovil podjetje Kolesnik, ki ga je Rotis z nekaj sto tisočaki dokapitaliziral tri dni po oddaji uradne ponudbe. Štiri dni potem, ko je projektni svet pri ministrstvu potrdil izbor Rotisa, je Kolesnik odprl račun pri Abanki. Na Rotisu so priznavali, da je bil prvotni namen ustanoviti novo mešano podjetje, ki bo izvajalo projekt, vendar »se je tehtnica pozneje nagnila na stran tripartitne pogodbe med Rotisom, Patrio in ministrstvom«. Poudariti velja, da je Črnkovič ustanovil Kolesnik tri mesece, preden je Rotis oddal uradno ponudbo na MORS, vendar se je ta takrat že dogovarjal s Finci.

V Gorenju jim je bil »posel z oklepniki spodbuda za hitrejše razmišljanje o investiciji v tri do pet tisoč kvadratnih metrov veliko montažno halo v Šoštanju«. Če bi vozila izdelovali v Šoštanju, bi jih lahko pomagali izdelovati tudi delavci Sistemske tehnike, kot si je zamislil Jože Zagožen. V Gorenju so že dalj časa načrtovali gradnjo hale za razvoj orodjarstva in strojogradnje. Ker imajo ustrezne zmogljivosti za montažo vozila, dovolj velika dvigala in znanje, pa bi lahko projekt stekel v letu dni po pogajanjih. Kako bodo v Gorenju in Rotisu pomagali pri izdelavi vozil, tedaj še ni bilo jasno. Erik Kopač s Katedre

za obramboslovje pri Fakulteti za družbene vede je menil, da izdelovanje oklepnikov v Sloveniji ne bo visokotehnološki projekt.

Kako na Poljskem izdelujejo oklepnike finske Patrie, je Uroš Škerl opisal 8. 7. 2006 v članku »Oklepniki širijo demokracijo po svetu«⁴³, Škerl je tako kot Praprotnik potoval na stroške Patrie na Poljsko, kjer si je ogledal, kako potekata prenos tehnologije in proizvodnja finskega vozila v obratu v Šleziji. Podobno kot Praprotnik je tudi Škerl na kratko opisal začetne zaplete pri izbiri dobavitelja, zamudo pri obljubljeni vzpostavitvi domače proizvodnje in prepozno ugotovitev, da patria ne more potovati s transportnimi letali hercules C-130.

Slovenski novinarji so si oklepnik Rosomak, kot imenujejo poljsko različico patrie AMV 8 x 8, ogledali tudi na vadbenem poligonu nekaj kilometrov stran od državnega vojaškega podjetja Wojskowe Zakłady Mechaniczne, kjer v zameno za okoli 600 evrov mesečne plače vozila sestavlja 250 ljudi, naredili pa naj bi jih 15 na mesec. Tako imenovane mirovne operacije, za katere naj bi Poljaki kupili oziroma sestavili 690 vozil AMV in Rosomak, ki jih bodo stali 1,25 milijarde evrov, so pravljice za otroke, je zapisal Škerl. Voznik, ki rosomaka vozi po bagdadskih ulicah ali ulicah katerega koli prihodnjega kriznega žarišča, tako kot celotna posadka tega vozila prejme približno dvakratnik plače delavca, ki je sestavil njegovo vozilo.

Poljska se je z dejavnim vstopom v poslovni odnos s Patrio postavila v nenavadno razvojen položaj, saj je od julija leta 2006 evropska obrambna agencija razglasila odprtje skupnega evropskega orožarskega trga. V njem poleg Poljske sodeluje 21 držav članic EU. Poljski, ki za obrambo vsako leto nameni 750 milijonov evrov, ustreza olajšan dostop do 40 milijard evropskega denarja, kolikor naj bi ga bilo na voljo na tem skupnem trgu. Težava pa je v tem, da njihovim tradicionalnim ameriškim zaveznikom s tem Poljska simbolno obrača hrbet. John Colston, pomočnik Natovega generalnega sekretarja za obrambno politiko in načrtovanje, je tedaj v pogovoru za Delo dejal, da jih tovrsten »upor« ameriških zaveznikov v Evropi skrbi.

Novinarka Dela Mateja Kotnik je 13. 7. 2006 poročala o zahtevku za revizijo postopka izbire dobavitelja pehotnih bojnih vozil, ki ga je Sistemska tehnika vložila na MORS. Kot

⁴³ Škerl (2006f, 2).

je pojasnil direktor Systemske tehnike Jože Studenčnik, so ob tem vložili še tožbo, s katero so želeli zadržati odločitev o izbiri dobavitelja oklepnikov, namen teh potez pa je bil, doseči, da jih MORS kot enakopravnega partnerja pokliče na pogajanja. Po mnenju Korošcev je pri tem razpisu prišlo do kršitve postopka, neprimerno uporabljene metodologije izbire, pristranskosti pri ocenjevanju tehničnih učinkovitosti obeh ponudnikov, pa tudi do neenakopravnega ravnanja pri testiranju obeh vozil. Ob tem so opozorili še na nepreglednost ocenjevanja komercialne učinkovitosti obeh vozil in na površno ugotavljanje koristi za Slovensko vojsko. Ministrstvu pa so očitali kršenje temeljnih načel naročil, financiranih z javnimi sredstvi, ter nekorektno in nepravilno izvedbo postopkov naročila. Zahtevo Systemske tehnike za revizijo so zavrnil 14 dni pozneje s pojasnilom, da revizija postopka ni mogoča.

»Systemska tehnika je zanesljiv in uveljavljen partner države« je julija v plačanem polstranskem oglasu v časopisu Finance zapisala poslovna skupina Viator & Vektor oziroma Systemska tehnika sama. Luskovec je potrdil verodostojnost trditve iz oglasa, saj Systemska tehnika (prej STO Ravne) z obrambnim ministrstvom in Slovensko vojsko sodeluje že od začetka leta 1993, ko so vzdrževali 82- in 120-milimetrske minomete, netrzajne topove in 105-milimetrske havbice, vse to orožje je bilo zapuščina JLA, s katero so imeli v Systemski tehniki bogate izkušnje. Od leta 1994 se je poslovno sodelovanje z MORS osredotočilo na prenovo tankov T-55, proizvodnjo lahkih kolesnih oklepnih vozil 6 x 6 Valuk in dobavo rezervnih delov za zagotavljanje operativnega vzdrževanja bojne tehnike in oklepnikov. V 12 letih je MORS po pisanju Luskovca s Systemsko tehniko sklenil skupno za 92,8 milijona evrov poslov.

Sedmega septembra je Delo s člankom Gorazda Utenkarja in Uroša Škerla »Erjavec zanika domnevno spremembo cene patrie«⁴⁴ pospremila neuradne ugotovitve Dnevnika, da je prišlo do zastoja v pogajanjih s Patrio, da bodo prvi oklepniki dobavljeni leto pozneje, kot je bilo dogovorjeno, in da se bo cena posla s prvotno načrtovanih 63 dvignila na 92 milijard tolarjev (z 263 milijonov na 384 milijonov evrov). Obrambni minister je povedal, da bo cena oklepnikov ostala 63 milijard tolarjev in da bodo prvi izročeni v uporabo konec leta 2007. Vendar pa sta avtorja opozorila, da bodo pri opremljanju vojske nastale spremembe, ker bo proračun za leto 2008 namesto obljubljenih dveh odstotkov

⁴⁴ Utenkar in Škerl (2006, 2).

bruto domačega proizvoda za obrambo namenil 1,87 odstotka BDP, kar pa je Erjavec zanikal, saj nakup oklepnikov sodi med vojaške prioritete skupaj z doseganjem kompatibilnosti z vojskami drugih članic zveze NATO.

Podpredsednik Patrie Heikki Hulkkonen je za Delo povedal, da se čudi omenjanju cene pred koncem pogajanj, saj bo končna cena odvisna od števila in opremljenosti naročenih vozil, in dodal, da je tehnični del pogajanj že skoraj končan, toda tudi po končanih pogajanjih Patria o podrobnostih pogodbe ne bo smela javno govoriti, ta odločitev bo na strani naročnika. Na informacije o zapletih pri poslu se je odzvala tudi takrat največja opozicijska stranka LDS. Poslanec LDS in predsednik državnozbornega odbora za obrambo Anton Anderlič je MORS opozoril, da bi po resoluciji o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske morali oklepnike 8 x 8 za 63 milijard tolarjev kupiti do leta 2010. Zaradi drugačnih informacij v javnosti je Anderlič od odgovornih zahteval, da na seji odbora za obrambo pojasnijo nove količinske, časovne in finančne okvire nakupa oklepnih vozil z vso opremo. Predsednik državnozbornega odbora za nadzor proračuna in javnih financ Milan M. Cvikl pa je ministra Erjavca pozval, naj mu posreduje osnovne informacije o finančnem poslovanju in izvedbi naročila oklepnikov, ki bodo pomagale razjasniti vprašanja o smiselnosti in racionalnosti izbire dobavitelja.

Informacije o zapletih pri nabavi oklepnikov je Delo isti dan pospremlilo še s komentarjem Marka Pečauerja z naslovom »Nezaupanje v zaupne posle«⁴⁵, kjer avtor ugotavlja, da je zaradi tako velike vrednosti posla in slabih preteklih izkušenj z velikimi nabavami iz javnih sredstev skepticizem javnosti povsem razumljiv. Ob tem je spomnil na nenehne podražitve že dogovorjenih avtocestnih odsekov, v tem primeru pa sta dvome o neoporečnosti posla povečevali tudi zaupnost in posledično manjša preglednost tega posla. Med drugim se je vprašal tudi: »Zakaj je treba za vsaj na prvi pogled povsem neproduktivno naložbo porabiti toliko davkoplačevalskega denarja?«.

Delo je tretjega oktobra 2006 objavilo Škerlov članek »Pogajanja o finskih oklepnikih v najvišji prestavi«⁴⁶, kjer navaja informacije o sklepnih fazi pogajanj države s Patrio in Rotisom. Dobavitelj in njegov posrednik sta namreč začela predstavljati program

⁴⁵ Pečauer (2006, 5).

⁴⁶ Škerl (2006h, 2).

protidobav in se pripravljati na nov obračun z ameriškim tekmeccem General Dynamics, ki je lastnik avstrijskega izdelovalca oklepnih vozil Steyer in posredno tudi ravske Systemske tehnike, na razpisu hrvaškega obrambnega ministrstva. Hrvaška je namreč v okviru modernizacije vojske in približevanja Natovim standardom nameravala kupiti 126 osemkolesnih oklepnih vozil. Medtem ko so nekateri analitiki trdili, da utegne izbira tega ali onega ponudnika vplivati na približevanje Hrvaške zvezi NATO in EU, je bil edini pogoj Zagreba za vstop v ta posel, da izbrani ponudnik vozila izdeluje v tovarni Đuro Đaković iz Slavonskega Broda.

Sočasno so iz Systemske tehnike sporočili, da so tik pred predstavitvijo novega vozila krpan, ki bo luč ugledalo obenem z novo generacijo Steyerjevega vozila Pandur II. Steyer je s tem vozilom med drugim zmagal na razpisu na Portugalskem, ob tem je Delo citiralo tudi vest iz Financ, da bo z eno od Natovih držav posel sklenila tudi Systemska tehnika. Na Ravnah in v Steyerju teh informacij niso želeli dodatno komentirati ali razkriti, kje konkretno se Systemski tehniki odpira novi trg.

Prvi »polslovenski« krpan je bila oznaka, ki jo je premierno predstavljenemu osemkolesniku Systemske tehnike 17. 10. 2006 v Delovem članku »Predstavitev oklepnega vozila 8 x 8« dal Uroš Škerl. Vozilo, ki je bilo sprva namenjeno Slovenski vojski in je stalo 1,25 milijona evrov, so izdelali za zahodnoevropske naročnike. Razvoj novega krpana, ta je Systemsko tehniko skupaj z licenco stal približno deset milijonov evrov, so zagnali, ker so računali na posel v Sloveniji, a jih je razpis prehitel in zmagala je finska Patria. V primerjavi z vozilom, s katerim so kandidirali, ima novi krpan nekaj izboljšav, pri izdelavi pa so upoštevali vse pripombe z razvojnega testiranja Slovenske vojske.

Informacijo, da utegnejo dobiti posel za portugalsko vojsko, v senco dvoma postavi pogled v portugalski razpis, kjer je bilo jasno zapisano, da želijo Portugalci svoje oklepnike sestavljati doma, v tem primeru bi jim Systemska tehnika lahko dobavljala le sestavne dele. Systemska tehnika kot del General Dynamicsa vse posle sklepa v skladu s strategijo krovnega podjetja, je razložil vodja projekta 8 x 8 Milan Švajger.

Delo je dva dni pozneje, 19. 10. 2006, s poročilom Mateje Babič »Liberalni demokrati kritični do vladnih potez« nakup oklepnikov prvič postavilo neposredno v politični kontekst. Tedanji predsednik LDS Jelko Kacin in njegova poslanka Majda Širca sta se namreč na skupni novinarski konferenci ob ostrih kritikah vladnega kadrovanja na RTV Slovenija in v Filmskem skladu obregnila še ob postopek nakupa vojaških oklepnikov. Kacin je dejal, da je na vse skupaj postal pozoren potem, ko je v enem izmed slovenskih dnevnikov videl oglas finskega izdelovalca, in opozoril, da so zaposlenim na MORS prepovedali udeležbo na predstavitvi slovenskega oklepnika Krpan 8 x 8. Kacin je zato vlado Janeza Janše pozval k reviziji tega posla in ponovitvi javnega razpisa, da bi pregnali vse s tem povezane dvome.

Prizadevanje obrambnega ministra za iskanje poslovnih priložnosti v okviru nakupa oklepnikov je Delo 25. 11. 2006 opisalo s kratko vestjo z naslovom »Obrambni minister na obisku v Elanu«. Po obisku tovarne v Begunjah je Erjavec povedal, da se bodo s podpisom pogodbe za dobavo oklepnikov dogovorili za protidobave na Finsko in Elan je po Erjavčevem mnenju s programom plovil in smučarske opreme zanimiv za protidobave, priložnost za sodelovanje s SV pa je opazil tudi pri razvoju tehnologij in materialov za posebne potrebe vojske.

20. 12. 2006 je bil ob podpisu pogodbe s Patrio objavljen članek »Oklepniki kupljeni, sestavljajo jih bo Gorenje«⁴⁷, kjer so objavljene osnovne informacije o podpisu pogodbe med MORS, Rotisom in Patrio ter o sporazumu o protidobavah in vključenosti slovenske industrije v proizvodnjo teh vozil. Poleg skupne vrednosti posla več kot 278 milijonov evrov so v Delu zapisali, da bodo po omenjenem sporazumu 30-odstotni delež proizvodnje vozil predvidoma opravila slovenska podjetja, 69,9 odstotka posla pa bo pokritega iz protidobav. Proizvodnja naj bi se začela leta 2008 v Gorenju. Toda že takoj ob podpisu pogodbe je minister Erjavec postal tarča kritik predsednika parlamentarnega odbora za obrambo Antona Anderliča, ki je za podpis pogodbe izvedel iz medijev. Anderlič je Erjavcu tedaj očital samovoljo in pomanjkljivo obveščanje odbora, ki ni bil seznanjen s cenami, številom dobavljenih vozil, ponodbami tekmeča in primerjavami med ponodbama. Istega dne je Delo objavilo še krajši povzetek bistvenih dogodkov v postopku nabave oklepnikov v članku z naslovom »Trdo tekmo dobila patria«.

⁴⁷ Zor (2006, 1).

Največji resni slovenski dnevnik Delo je na temo nabave osemkolesnih oklepnikov objavil največ, in sicer kar 30 prispevkov, Dnevnik jih je imel 16, Finance pa 27. V primerjavi z Dnevnikom in Financami je na Delu pod prispevke na to temo podpisanih največ različnih avtorjev. Avtor največjega deleža besedil s to temo je bil na Delu leta 2006 Uroš Škerl. Podobno kot Dnevnik je tudi Delo pospremlilo vse pomembnejše dogodke v zvezi s pogajanjem in izbiro oklepnikov v tem letu, vendar pa je očitno, da so bili o ozadjih manj kakovostno obveščeni kot Dnevnik.

Podobno kot Dnevnik je tudi Delo poslalo novinarja na predstavitev oklepnika Patrie na Laponsko in pozneje še na predstavitev proizvodnje oklepnikov na Poljskem. Oba sta po obisku na Poljskem opozorila na težave z letalskim transportom, ki so jih na Poljskem zaznali ob uvedbi tega vozila v uporabo. V nasprotju z Dnevnikom je Delo veliko več poročalo o socialnih razsežnostih tega, da je sicer pričakovani posel z državo izgubila Sistemska tehnika. V Delu je bilo največ besedil na temo protestov na Koroškem potem, ko je bila Sistemska tehnika izločena iz posla. Medtem ko je Dnevnik o nakupu oklepnikov zgolj poročal, in ne komentiral, so v Delu občasno komentirali posel, do katerega so bili večinoma zadržani in kritični, a vseeno manj kot Dnevnik.

V nasprotju z Dnevnikom, ki se je fenomena oglaševanja komaj dotaknil, se je Nedelo v eni od svojih nedeljskih števil v članku »Ločitev, ki boli in stane« (13. 8. 2006) obregnilo ob polstranski oglas, ki ga je Sistemska tehnika julija 2006 objavila v Financah. Avtor Viktor Luskovec je potrdil navedbe Sistemske tehnike iz omenjenega oglasa, kjer se koroško podjetje hvali s svojimi referencami pri delu za vojsko. Patrijinega oglasa v Dnevniku avtor ne omenja. Luskovec je dobra dva tedna pred podpisom pogodbe med ministrstvom, Rotisom in Patrio objavil še članek »Ivan Črnkovič, poslovnež, ki bo dobavljal finske oklepnike«, v katerem ne skriva naklonjenosti do izbranega vozila. Ob tem avtor, ki enako kot Črnkovič prihaja s Kočevskega, komaj omeni, da je Črnkovič v preteklosti tesno sodeloval z Janezom Janšo in se ne dotika socialnih posledic izbire dobavitelja, ki jih je sicer Delo redno problematiziralo.

5 ANALIZA POROČANJA FINANC

Prvi članek z naslovom »Korošci in Finci se pulijo za vojaški posel stoletja«⁴⁸, objavljen 24. maja 2006, je v Financah poročal o preizkušanju oklepnikov obeh ponudnikov, ob tem pa opisal obljube o novih naložbah in zaposlitvah, ki jih tekmeča dajeta državi v zameno za posel.

Temu je 29. maja sledil članek z naslovom »Osemkolesna pošast za hitrejši razvoj Koroške«⁴⁹, ki piše o pričakovanih vodstva Sistemske tehnike, da bo vlada izbrala njeno vozilo in tako pomagala pri razvoju te manj razvite regije. Sogovornik v tem članku svoja pričakovanja stavi na to, da je Sistemska tehnika domače podjetje, ko ga kot avtor spomnim, da so pomembni solastniki podjetja iz dveh⁵⁰ članic zveze NATO, pa doda, da ne ve, ali bo slovensko članstvo v zavezništvu kaj pomagalo pri izbiri ponudnika s Koroške, škodilo pa gotovo ne bo.

Tretji prispevek na temo izbire oklepnikov v Financah je bil pogovor s predsednikom uprave finske družbe Patria, ki je bil objavljen 11. junija pod naslovom »Jorma Wiitakorpi, šef Patrie: Finci smo vajeni poštene konkurence«⁵¹. V njem je Wiitakorpi med drugim poudaril, da za dobavitelja oklepnika ne tekmujeta domači in tuji ponudnik, ker bo Patria vozila za Slovenijo izdelovala v Sloveniji, ter izrazil pričakovanje, da bo slovensko obrambno ministrstvo pri izbiri dobavitelja upoštevalo načelo poštene konkurence, ki so ga Finci vajeni.

Kakovost poslovnega okolja je veliko odvisna tudi od fiskalne politike države, v kateri podjetje posluje in plačuje davke. Ker bralce zanima, kako država ravna z denarjem, ki jim ga je pobrala, Finance pišejo o morebitnih nepravilnostih in nepreglednosti pri porabi javnega denarja⁵². Uradno sporočilo obrambnega ministra Karla Erjavca, da so se oklepna

⁴⁸ Mihajlovič (2006a, 6).

⁴⁹ Mihajlovič (2006b, 11).

⁵⁰ Solastnik ravenske Sistemske tehnike je avstrijska družba Steyr-Daimler-Puch Spezialfahrzeug, ki je v lasti ameriške skupine General Dynamics Europa Land Combat Systems.

⁵¹ Mihajlovič (2006c, 5).

⁵² Članek z naslovom »Krpan odrezal jezik ministru Erjavcu in Koroščem« (Mihajlovič 2006č), poroča o tem, kako obrambno ministrstvo kljub obljubam ni želelo razkriti izidov že končanih testiranj konkurenčnih oklepnikov, dan pred objavo članka so predstavniki Sistemske tehnike Financam ponudili ekskluzivni intervju z ameriškimi in avstrijskimi solastniki družbe, a so ga tik pred zdajci preklicali zaradi članka o

vozila finskega ponudnika na preizkusih bolje izkazala⁵³ in da bo ministrstvo za obrambo začelo pogajanja s predstavnikom Patrie v Sloveniji, družbo Rotis iz Trzina, so Finance 12. junija 2006 pospremile s poročilom »Finsko jeklo za slovenske vojake«⁵⁴. Članek je vseboval odziv konkurenčnih ponudnikov in predstavitev Patrie, njenih poslovnih rezultatov ter ponazoritev, kolikšen pomen ima posel v Sloveniji za poslovne rezultate finske družbe, ob koncu prispevka pa je še kratek opis strukture trgovinske menjave med Slovenijo in Finsko.

Prav v zadnjem odstavku prvega poročila o izbiri dobavitelja oklepnikov je poraženi dobavitelj že nakazal, v katero smer bo v poznejši fazi prešlo poročanje o izbiri in pogajanjih z izbranim dobaviteljem, saj je poudaril, da ne izključuje političnih razlogov za zavrnitev njihove ponudbe. Kmalu zatem je sledil protest ravenskih mestnih svetnikov, ki so obrambnemu ministru očitali pristranskost pri izbiri dobavitelja, v ozadju pa naj bi po trditvah, zapisanih v izjavi za javnost, bile »velike provizije posredniku in sum podkupovanja«. Ker je izguba posla za Sistemsko tehniko pomenila izgubo delovnih mest, je družba napovedala zahtevo revizije postopka izbire, opozicijski poslanec s Primorske Aurelio Juri pa je obrambnega ministra pozval, naj posel ustavi.

Finance so 14. junija članek o tem naslovile: »Korošci obstreljujejo Erjavca«⁵⁵. Uredniška politika Financ, ki nasprotuje obrambi državnih interesov v gospodarstvu za vsako ceno, je razvidna tudi iz podpisa pod fotografijo obrambnega ministra ob omenjenem članku, ki ministra Erjavca označuje kot tarčo očitkov braniteljev državnega interesa z vseh koncev države.

Dober teden po izbiri trzinske družbe Rotis kot predstavnika finske Patrie za dobavitelja oklepnih vozil sta družbi sklenili dogovor z velenjskim izdelovalcem gospodinjskih aparatov Gorenjem in skupaj s še 50 slovenskimi podjetji podpisali pismo o nameri za sodelovanje pri proizvodnji oklepnikov. Finance so ta dogodek pospremile s člankom

domnevnih nepravilnosti pri izbiri dobavitelja in dajanju prednosti Sistemski tehniki, ki ga je ta dan objavil Dnevnik.

53 Zlasti Dnevnik in Finance sta o tehnološki premoči oklepnih vozil Patria nad krpanom poročala že dober teden pred uradnim sporočilom ministrstva za obrambo o izbiri dobavitelja, s katerim bodo začeli pogajanja.

⁵⁴ Mihajlovič (2006d, 7).

⁵⁵ Mihajlovič (2006e,10).

»Bobinac dela, česar Pavček noče«⁵⁶, prvi mož Gorenja Franjo Bobinac je tedaj kljub zavračanju Sistemske tehnike, ravenski družbi pustil odprta vrata k poslu, rekoč: »O prihodnosti Sistemske tehnike odločajo lastniki in vodstvo, ponudbo Patrie lahko še vedno sprejmejo.«

Da ta orožarski posel ne bo potekal transparentno, so mediji, zlasti Dnevnik in Finance, na podlagi neuradnih virov in špekulacij napovedovali že pred izbiro dobavitelja. Toda prvi resen in dokazljiv pomislek se je Financam vzbudil z odgovorom ministra Erjavca na vprašanje Financ o ceni posamičnega oklepnika že ob objavi imena izbranega ponudnika. Erjavec je tedaj povedal, da eno vozilo stane od 2,5 do 6 milijonov evrov, tako bi cena 136 najcenejših oklepnikov dosegla 340, če bi kupovali le najdražje oklepnike, pa bi cena preseгла 810 milijonov evrov, torej bistveno več od načrtovanih 263 milijonov evrov. Finance so ministrstvo zaprosile za pojasnilo, od kod tolikšna razlika med ceno enega in 136 oklepnikov. Po dobrem tednu je kabinet ministra odgovoril: »To so le zelo približne oziroma povprečne cene, odvisne od kategorije in konfiguracije vozil. Kot je bilo tudi rečeno, se bodo pogajanja s ponudnikom šele začela, tako da o končnih cenah zdaj še ne moremo govoriti.« Ob tej priložnosti so Finance prvič zares ostro obravnavale ministra Erjavca z naslovom »Minister Erjavec računa na približno«⁵⁷, fotografijo ministra pa so opremile z ilustracijo na šolsko tablo izpisanih izračunov in podpisom: »Karl, sedi, ena! Tako bi učiteljica iz drugega razreda oštela slovenskega obrambnega ministra Karla Erjavca, če bi videla, s kakšnimi številkami poskuša slovenske davkoplačevalce prepričati o 263 milijonov evrov vrednem nakupu vojaških oklepnikov.«

Temu je sledila primerjava ponudbe oklepnih vozil, ki jo je dobila hrvaška vlada, in tiste, ki jo je sprejela slovenska. Članek z naslovom »Janša raje troši za vojsko kot Sanader«⁵⁸ ugotavlja, da bo Slovenija finski Patrii za oklepnika plačala kar 43 odstotkov več kot Hrvaška. Čeprav so bili odgovori in pojasnila v zvezi s tem, ki so jih poslali iz kabineta ministra Erjavca, razmeroma skopi in zadržani, lahko, kljub izraziti nenaklonjenosti

⁵⁶ Franjo Bobinac je predsednik uprave Gorenja, Zdenko Pavček pa je predsednik uprave ljubljanske družbe Viator&Vektor, ki je slovenski solastnik ravske družbe Sistemska tehnika. Finska Patria in Rotis sta Sistemska tehniko, poraženo na razpisu za dobavo novih oklepnikov 8 x 8, povabila k sodelovanju pri izdelavi oklepnikov Patria. Ravenska družba, ki bi po tej zamisli Fincem pomagala s svojim usposobljenim kadrom in proizvodnimi prostori, je povabila zavrnila.

⁵⁷ Mihajlovič (2006g, 3).

⁵⁸ Mihajlovič (2006h, 2).

članka do ministra, pritrdimo bistvu odgovora iz njegovega kabineta⁵⁹. Medtem so Finance poročale o odzivih poraženega ponudnika, v vesti »Z. Pavček zahteva možnost zagovora pred K. Erjavcem« je vodja lastnika Systemske tehnike pozval obrambnega ministra, naj znova premisli o svoji odločitvi, in zavrnil Erjavčeve trditve, da je dobil ponudbo za sodelovanje. Članek »Krpan bi bil boljši za domovino, pravijo Korošci«⁶⁰ poroča o protestnem shodu delavcev Systemske tehnike pred poslopjem ministrstva za obrambo in o vztrajnem zavračanju pozivov Systemske tehnike k reviziji postopka izbire dobavitelja.

Seminar o tem, kako do posla iz protidobav, vezanih na dobavo oklepника 8 x 8, ko je bil v Sloveniji tudi prvič javno predstavljen finski oklepnik, so Finance podrobno obravnavale s tremi poročevalskimi prispevki in komentarjem. V vesti z naslovom »S protidobavami do 40 milijard tolarjev novih poslov«⁶¹ je bila osnovna informacija o seminarju, ki se ga je udeležilo 50 povabljenih podjetij, in o tem, kam se lahko podjetja obrnejo po več informacij v zvezi s pridobivanjem posla iz protidobav. V novici »Litostroj Ulitki prek Patrie v Skandinavijo« direktor omenjene družbe pojasnjuje, kaj vse bi lahko ponudil konkretno temu programu protidobav. Sogovornik se ni spomnil, da bi podjetje, ki ga vodi, kdaj imelo kako poslovno korist iz protidobav na vojaškem področju, koristile pa so mu protidobave v energetiki. Članek z očitno ciničnim naslovom »Gorenje, Rotis in Patrio družijo skrb za delavce«⁶² je v osnovi poročilo s tiskovne konference, kjer so solastniki novega skupnega podjetja, ki bo izdelovalo oklepnike, predstavljali ambiciozne načrte in veliko gospodarsko korist protidobav. Na jasno in večkrat ponovljeno zahtevo Financ, da razkrije imena podjetij, ki bodo imela korist od protidobav, je direktor Rotisa Ivan Črnkovič na novinarski konferenci med nekaj industrijskimi podjetji s področja strojništva in elektronike uvrstil mesnopredelovalno industrijo Kras iz Sežane. »Pojma nimam, o čem govorite,« je takoj po omenjeni novinarski konferenci na vprašanje Financ, kakšne koristi pričakuje od protidobav, vezanih na projekt oklepnik, odgovoril predsednik uprave Krasa Edvard Fonda in dejal,

⁵⁹ Dejstvo je, da poleti 2006 še ni bilo povsem jasno, ali je sploh šlo za primerljive ponudbe, saj je Slovenija tedaj že izbrala ponudnika in se pogajala o nakupu vozil, večinoma z nadgradnjami, Hrvaška pa je še iskala dobavitelja za oklepna vozila s pogonom na šest in osem koles, ki imajo različne cene, in prav tako še ni bilo jasno, koliko katerih in koliko osnovnih različic vozil bodo naročili na Hrvaškem.

⁶⁰ Černetič (2006b, 7).

⁶¹ Bertonec (2006, 3).

⁶² Mihajlovič (2006k, 2).

da jih ni nihče vabil k sodelovanju v programu protidobav. Tovrstno nerodnost podjetja, ki poskuša slovensko javnost prepričati o koristih orožarskega posla za slovensko gospodarstvo, te naj bi prinesel obsežen program protidobav, so Finance pospremile z uredniškim komentarjem »DDV – dežela dodatne vrednosti«, kjer je v ospredju dvom o resničnih poslovnih koristih tovrstnih programov. Ta je povsem upravičen, če pristojni ne želijo razkriti, katera podjetja so vabljeni k programu in še toliko bolj, če o tem lažejo. Komentar se sklone z nasvetom podjetjem, naj ne čakajo na pomoč države pri protidobavah. Ta je svoje delo že opravila, ko je dobavitelja oklepnikov prepričala, da slovenskim partnerjem odpre vrata do novih poslov, od tod naprej si mora vsako podjetje samo poiskati svojega kupca in ponujeno priložnost čim boljje izkoristiti.

Vestema o tožbi Systemske tehnike proti državi in Rotisu ter napovedi ministra Erjavca, da je pripravljen odstopiti, če se izkaže, da je ponudba Rotisa slabša, ki so ju Finance povzele po Slovenski tiskovni agenciji (STA) je sledila kolumna »Železna igračka ministra Karla«⁶³. V njej je zunanji sodelavec Financ Mile Šetinc opozoril na težave, ki so jih s kolesnimi oklepniki imele oborožene sile ZDA v bojnih operacijah, na naglico pri izbiri dobavitelja in nenavadno veliko število naročenih oklepnikov, zlasti v primerjavi s številom razpoložljivih vojakov. Po pisanju Dnevnika, da bodo izbrani finski oklepniki kar za 44 odstotkov dražji, kot je bilo zapisano v razpisni dokumentaciji (o neskladju med cenami, s katerimi operira ministrstvo, so Finance pisale nekaj mesecev prej v članku »Minister Erjavec računa na približno«), so Finance za komentar zaprosile predsednika parlamentarne komisije za nadzor proračuna, Milana M. Cvikla, ki je vztrajal, da so pristojni ob izbiri oklepnika zavajali javnost in je zato pozval k razveljavitvi in ponovitvi postopka izbire.

Kmalu po objavi informacije o možnosti podražitve oklepnikov in dan po predstavitvi konkurenčnega krpana se na naslovnici Dnevnika pojavi velik oglas Patrie, ki slovenski javnosti v oglasu postavi nekaj vprašanj ob predstavitvi krpana in nanje odgovori, seveda so odgovori močno v korist Patrie. V članku »Za Korošce sporen oglas je plod finskih glav«⁶⁴ sicer vodja razvoja krpana Milan Švajger izrazi prepričanje, da Finci sami nikoli ne bi uporabili tovrstnih sredstev in da je oglas svetoval nekdo iz Slovenije, vendar so v

⁶³ Šetinc (2006, 8).

⁶⁴ Mihajlović (2006n, 2).

Helsinkih zagotovili, da je to njihovo delo. Ob omenjenem članku je bil s podlogo drugačne barve v okvirju objavljena še krajša primerjava vsote stroška nakupa in stroška vzdrževanja 135 oklepnikov v 20-letni življenjski dobi s predvidenim stroškom izgradnje pediatrične klinike v Ljubljani. Primerjavo so pozneje pogosto uporabili še mnogi drugi mediji. Dvome o smiselnosti primerjalnega oglaševanja v tem primeru pa so Finance strnile še v uredniškem komentarju z naslovom »Na Balkanu so tudi Finci Balkanci«⁶⁵. S primerjavo med trajanjem in ceno gradnje pediatrične klinike ter bistveno hitrejšim postopkom izbire dobavitelja dražjih vojaških oklepnikov so Finance prve med tremi primerjanimi dnevniki odprle vprašanje smiselnosti nakupa vojaške opreme.

Nakupi orožja so za podjetja zunaj obrambne industrije zanimivi zlasti zaradi poslovnih priložnosti, ki jih ponujajo programi protidobav, zato so Finance posebno pozornost namenjale poskusom ministrstva za obrambo, da pridobi simpatije javnosti za nabavo oklepnikov tudi z obiski gospodarskih družb, ki bi jim program protidobav lahko koristil. Tako je poslovni časopis obisk ministra Erjavca v begunjskem izdelovalcu športne opreme Elanu in njegove obljube o odpiranju finskega trga športne opreme pospremil s kritičnim člankom »Erjavec bi drva nosil v gozd«. Ob rob obljubam ministra o odpiranju finskega športnega trga za Elanove smuči so Finance postavile splošni javnosti manj znan podatek, da je lastnik velikanov med svetovnimi izdelovalci smuči prav finska družba Amer Sports, ki po letnih prihodkih za več kot 32-krat presega Elan.

Ob koncu leta 2006, ko so bila pogajanja z izbranim dobaviteljem tik pred koncem, še ni bilo povsem jasno, ali se bo Gorenju in Rotisu, slovenskemu predstavniku podjetja Patria, uspelo dogovoriti s Sistemsko tehniko, da bi skupaj sestavljali novi oklepnik za Slovensko vojsko, v poslovni javnosti pa je celo zakrožila informacija, da je Sistemsko tehnika na prodaj. V članku z naslovom »Paktu, ki lahko koristi vsem, se izteka čas«⁶⁶ sta direktor Rotisa in predsednik uprave Gorenja potrdila, da ju nakup Systemske tehnike zanima, prvi mož Viator&Vektorja, največjega lastnika Systemske tehnike, pa je podvomil o možnosti, da bi avstrijski solastnik privolil v prodajo podjetja neposrednemu tekmeču. Zadnjo možnost za povezavo med poraženim in izbranim ponudnikom, ki bi preprečila odpuščanje morebitnih odvečnih delavcev na Koroškem, so Finance

⁶⁵ Matejčič in Mihajlović (2006, 2).

⁶⁶ Mihajlović (2006p, 2).

pospremile še s komentarjem »Orožarji, družno v boj za maslo!«⁶⁷, kjer tekmece poziva, naj poskušata s sodelovanjem iz za poraženo stran neugodnega izida tudi kaj zaslužiti.

Z novinarske konference ob podpisu pogodbe med MORS in Patrio decembra 2006 so Finance poročale s člankom z naslovom »Patria se je podražila«⁶⁸, v katerem je poudarjeno, da se je vrednost posla v pol leta med pogajanjmi z izbranim ponudnikom povečala za 11 milijonov evrov na 278 milijonov evrov.

Časopis Finance kot edini slovenski poslovni dnevnik poskuša pri poročanju o aktualnih temah svojim bralcem predvsem odgovoriti na vprašanje, kako kakšen dogodek vpliva na posel ter kako država, ki podjetja in zaposlene bremeni z davki, ravna s tako pobranimi sredstvi. To je očitno že iz naslovov prvih treh člankov Financ na temo oklepnikov, saj se v njih pojavljajo pojmi, kot so posel, razvoj in konkurenca. Poročanja o nakupu oklepnikov smo se na Financah lotili zadnji med tremi obravnavanimi časopisi, večino člankov o nabavi oklepnikov v letu 2006 pa sem napisal sam.

Uredništvo Financ ne skriva naklonjenosti načelom prostega trga in tujim naložbam, saj je ta časopis povsem v lasti švedske založniške družbe Bonnier Business Press. Morda smo tudi zato na Financah kot prvi dobili možnost kratkega intervjuja s prvim možem Patrie Jormo Wiitakorpijem, ki je bil objavljen 11. junija 2006 pod naslovom »Finci smo vajeni poštene konkurence«⁶⁹. Finance so kot prve od treh obravnavanih medijev poudarile, da izbira med patrio in krpanom ne pomeni izbire med tujim in domačim izdelkom oziroma podjetjem, saj sta oba ponudnika imela podjetje v Sloveniji in sta ponujala lokalno proizvodnjo vozila, ki je plod tujega znanja in je sestavljeno večinoma iz komponent iz tujine.

Ker imajo Finance v primerjavi z Dnevnikom in Delom manj novinarjev, vsak izmed njih spremlja več različnih področij, zato ni novinarja, ki bi se ukvarjal izključno z obrambo. To je razlog, da Finance z omenjenima dnevnikoma niti ne poskušajo tekmovati v ažurnosti oziroma ekskluzivnosti vsebin z obrambnega področja, je pa poročanje bolj

⁶⁷ Mihajlović (2006r, 2).

⁶⁸ Mihajlović (2006s, 8).

⁶⁹ Mihajlović (2006c, 5).

osredotočeno na pomen tega posla za podjetja v Sloveniji in na s tem nakupom povezano porabo javnih sredstev. Izbiro Patrie za dobavitelja smo na Financah pospremili s člankom, v katerem ugotavljamo, kaj bi posel v Sloveniji pomenil za poslovanje te finske družbe v državni lasti.

V primerjavi s članki v Dnevniku in Delu je očitno tudi, da naslovi člankov v Financah delujejo manj resno in so bolj tabloidno obarvani kot članki v večjih tekmejih. Prijeme tabloidnega novinarstva Finance načrtno uporabljajo, da bi povprečnemu bralcu lažje približale manj zanimive in bolj suhoparne, a resne in pomembne teme.

Na prej omenjeno potovanje na stroške? Patrie na Laponsko sem bil vabljen tudi sam, a se ga nisem udeležil, ker izbira oklepника za Finance nikoli ni bila tako pomembna tema, da bi uredništvo lahko zaradi nje pogrešilo novinarja za več dni. Čeprav bi se predstavitev oklepника na Laponskem udeležil, kot nestrokovnjak ne bi mogel ugotoviti, v čem in zakaj je vozilo Patrie boljše od vozila Systemske tehnike. Zato sem na pot poslal prijatelja, sicer strojnika, ki je tedaj še delal kot vzdrževalec vojaških vozil v Slovenski vojski, pod pretvezo, da je zunanji sodelavec Financ. Kot dober poznavalec vozil Systemske tehnike se je kolega v preteklosti šolal tudi pri ameriškem General Dynamicsu, lastniku avstrijske družbe Steyer, zato ni bilo nobenega razloga, da mu ne bi verjel, da je Patria izdelala bistveno boljše vozilo, kot bi ga na podlagi Steyerjeve licence za pandurja izdelala Systemska tehnika.

Sam sem torej naredil vse, da bi si o primernosti izbire dobavitelja ustvaril čim objektivnejše mnenje. Uredniških pritiskov pri svojem delu nisem bil deležen, pri poročanju o nakupu oklepnikov pa sem bil avtonomen. Za oglas, ki ga je v Financah objavila Systemska tehnika, sem izvedel šele naknadno in zato ne morem trditi, da so na moje pisanje poskušali vplivati oglaševalci. Leta 2006 pa sem se nekajkrat neuradno sestal z zastopniki Patrie oziroma ljudmi iz finskega veleposlaništva v Ljubljani, ki so seveda poskušali svoje državno podjetje in njegov projekt v Sloveniji predstaviti v najlepši luči. V tem obdobju se je v uredništvu Financ oglasil tudi Zdenko Pavček, lastnik Viator&Vektorja in posredno lastnik Systemske tehnike. Pavček mi je prinesel informacije o poslu na Portugalskem, te pa so se pozneje izkazale za povsem zavajajoče in tako potrdile, da poraženi ponudnik poskuša tudi z zavajajočimi informacijami o

domnevnih naročilih v tujini domačo javnost prepričati, da je bila izbira ministrstva za obrambo napačna.

6 KOMUNIKACIJSKA STRATEGIJA MINISTRSTVA ZA OBRAMBO

Leta 2006 ni bilo prav veliko komunikacijskih dejavnosti v povezavi z nakupom osemkolesnih oklepnikov, glavčina se je začela šele po prvih mesecih leta 2007, torej četrto leta po sklenitvi pogodbe. Največ novinarskih vprašanj so na MORS dobili šele po sklenitvi pogodbe v zvezi s ceno oklepnikov, pozneje se je razvila polemika, ki jo je vodil poražen dobavitelj, še nekoliko pozneje, ko se je v zadevo vpletla politika, se je polemika zares razvnela⁷⁰. Spomnimo se samo parlamentarne preiskovalne komisije, ki jo je vodil Milan M. Cvikl, Cviklove komisije, ki je proučevala sume o domnevni spornosti tega posla, pozneje pa še parlamentarne preiskovalne komisije pod vodstvom nasprotne politične strani o vseh spornih nakupih oborožitve in opreme v poosamosvojitveni zgodovini. »Na splošno lahko rečem, da nismo imeli pripravljene nobene posebne komunikacijske strategije posebno za to nabavo, vse smo počeli tako kot ob drugih podobnih poslih. Zagotovo bi bilo bolje imeti vnaprej pripravljeno komunikacijsko strategijo, kot za nazaj popravljati prvi vtis,« je dejal Sila. Sicer pa je Sila prepričan, da je njegova služba, torej posredno tudi javnost, vpeta v pomembnejše postopke in je iz leta v leto uspešnejša pri tem.

Leta 2006 MORS ni imel posebne komunikacijske strategije za komuniciranje nakupa srednjih kolesnih oklepnih vozil 8 x 8, saj so ga vsaj od začetka vodili kot vse podobne logistične projekte s področja nakupov oborožitve in opreme za potrebe Slovenske vojske oziroma drugih uporabnikov znotraj obrambnega resorja. Posebno komunikacijsko strategijo so pripravili šele v drugi polovici leta 2007, nanašala pa se je na prevzemanje in uvedbo vozil v operativno uporabo v Slovensko vojsko. Strategijo je pripravila Služba za odnose z javnostmi MO, izvajali pa so jo vsi, ki so bili vključeni v projekt 8 x 8.

Tudi uradni statistični podatki o komuniciranju s slovenskimi tiskanimi mediji na to temo v letu 2006 potrjujejo, da za medijsko središče MORS tisto leto ni bilo pretirano veliko dela z novinarji. Tisto leto so opravili naslednje dejavnosti:

1. Novinarska konferenca ob predstavitvi projekta nabave srednjega kolesnega oklepnega vozila 8 x 8, 12. junij 2006,

⁷⁰ Intervju z Alešem Silo, vodjo Službe za strateško komuniciranje MORS, 12. 6. 2012.

2. Sporočilo za javnost o pogajanjih za nakup pehotnega bojnega vozila – kolesnik 8 x 8 v sklepni fazi, 11. oktober 2006,
3. Podpis pogodbe o nakupu pehotnih vozil 8 x 8, 19. december 2006.

O nakupu oklepnikov je MORS od različnih tiskanih medijev leta 2006 dobil osem vprašanj in nanje odgovoril, daleč največ novinarskih vprašanj na to temo pa so leta 2006 dobili iz Dela in Dnevnika, po eno vprašanje pa še iz Financ in Večera ter eno iz tuje specializirane revije. Z vtisom, da so tiskani mediji v prvi polovici leta 2006 še razmeroma naklonjeno poročali o izbiri Patrie za dobavitelja oklepnikov, pozneje pa so se izraziteje postavili na stran kritikov tega posla, se strinjajo tudi v Službi za strateško komuniciranje MORS.

»V začetku je večina medijev o projektu le poročala. Tudi prvi komentarji po objavi izbora ponudnika so bili precej pozitivni oziroma zelo nevtralni. Bolj kritični članki so bili objavljeni šele po podpisu pogodbe konec leta 2006, ko se je o nakupu začela razprava tudi v politiki.«

Delo zadolženih za odnose z javnostmi na ministrstvu za obrambo se v začetku ni bistveno razlikovalo od običajnega komuniciranja. Nekoliko več pozornosti smo tej temi začeli namenjati konec leta 2006, bistveno pa se je obseg dejavnosti, povezanih s to tematiko, povečal leta 2007 in pozneje. Po mnenju Aleša Sile so mediji projekt obravnavali enako kot podobne projekte, ki so se izvajali že v preteklih obdobjih. V vsakem takšnem primeru zgodba dobi drugačno dimenzijo takoj, ko jo začnejo komentirati in ocenjevati politični akterji. To se je zgodilo tudi ob nakupu SKOV 8 x 8. Zgodba je bistveno kulminirala pred parlamentarnimi volitvami v drugi polovici leta 2008, po volitvah pa se je poročanje o tej temi nekoliko zmanjšalo oziroma osredotočilo na poročanje o sodni preiskavi in na napovedi o predčasnem poteku pogodbe.

7 STRATEGIJA KOMUNICIRANJA PATRIE

Skupina Patria seveda ne želi razkrivati podrobnosti svoje strategije in načrtov komuniciranja, zato sem se z vprašanji o tem obrnil na Mirjano Jarc, ki je leta 2006 kot zastopnica in strateška svetovalka družbe MMD v Sloveniji skrbela za odnose Patrie s tukajšnjo javnostjo⁷¹. Podjetje MMD, ki je tedaj veljalo za specialista za komuniciranje z mediji na svojem področju v osrednji in vzhodni Evropi, poleg vrste velikih korporacij z vsega sveta je v Sloveniji skrbelo tudi za komuniciranje Patrie. Jarčeva je poudarila, da ne bo razkrivala podrobnosti strategije in načrtov njenega nekdanjega naročnika in delodajalca, čeprav jih vsak profesionallec na področju odnosov z javnostmi lahko razbere iz javno dostopnih podatkov⁷², je pa predstavila svoje poglede o vlogi slovenskih medijev pri oblikovanju javnega mnenja o slovenskem nakupu osemkolesnikov.

Po zgledu iz drugih držav v regiji (Češka in Poljska) je Patria tudi v Sloveniji najprej poiskala strateškega lokalnega partnerja, v tem primeru je bil to trzinski Rotis. Izvajalca odnosov z javnostmi so izbrali med tremi povabljenimi ponudniki. Katera podjetja so bila še tekmeč MMD za ta posel, Jarčeva ni vedela, pojasnila pa je, da komunikacijske dejavnosti Patrie v Sloveniji podrobneje pozna šele od druge polovice leta 2006, torej potem, ko je MORS izbral dobavitelja oklepnikov. V letu 2006 je bila vsaj v začetku večina komunikacijskih dejavnosti Patrie osredotočena na predstavitev tehnologije novega izdelka in poslovnega modela, ki vključuje tehnološki transfer, torej proizvodnjo v sodelovanju z lokalnimi proizvajalci ter protidobave. Glavna ciljna publika naslovniki pa so bili v začetku odločevalci in poslovna javnost, predvsem podjetja, ki bi lahko sodelovala v protidobavah. Pozneje se je komunikacijska strategija po običajnem postopku sproti prilagajala fazi, v kateri je bil posel, in ciljnim skupinam. Če so na začetku komunikatorji s svojimi sporočili ciljali na odločevalce in poslovno javnost, so se pozneje njihove dejavnosti usmerile tudi na širšo publiko.

»Redko katera tuja korporacija, ki prvič pride v novo okolje, lahko predvidi celoten potek dogajanja in morebitne zaplete, ki so lahko posledica drobnih razlik v kulturnih okoljih, zato je nujna prisotnost na terenu z nekom, ki mu korporacija zaupa,« meni Jarčeva

⁷¹ Koren (2011).

⁷² Intervju z Mirjano Jarc, nekdanjo zastopnico in strateško svetovalko PR družbe MMD, 8. 6. 2012.

(2012).. Na splošno je menila, da je bilo z njenega stališča leto 2006 povsem običajno in umirjeno, saj je bil v središču medijske pozornosti izdelek, ki je zmagal na razpisu in pogodba, njena vsebina ter okoliščine pred sklenitvijo pogodbe. Tako je MMD in v njenem imenu Mirjana Jarc za slovenske novinarje maja pomagala pripraviti potovanje na Laponsko, kjer je Patria novinarjem na poligonu predstavila šestkolesni oklepnik z Elbitovo 30 mm oborožitveno postajo in pozneje na poligonu v okolici Helsinkov tudi osemkolesnik brez oborožitve. Nekaj kasneje pa so skupino novinarjev v organizaciji Jarčeve popeljali še na Poljsko, da so v živo videli, kako je videti prenos tehnologij in izdelovanje oklepnika pri lokalnem partnerju.

Tudi kasneje po izbiri finskega dobavitelja, ko so se vnele razprave o izgubljenih delovnih mestih pri konkurenčnem ponudniku, Patria še ni bila v središču medijske pozornosti, saj je večina vprašanj v zvezi z domnevno spornim izborom bila usmerjenih neposredno na MORS. Čeprav so imeli, kot je to navada v takšnih poslih, pripravljene pesimistične scenarije, nihče ni mogel predvideti, kako se bodo dogodki razvijali v prihodnjih letih. Sogovornica je priznala, da se je v letih, ko dela za Patrio, ogromno novega naučila o svojem poslu, natančneje o odnosih z javnostmi.

Zlasti v kasnejših letih, po letu 2006, pa je izgubila še zadnje drobce zaupanja v neodvisnost slovenskih medijev, saj je med drugim tudi sama na lastni koži občutila, kako so ob tem poslu mnogi mediji hitro podlegli različnim političnim oziroma poslovnim interesom in brez zadržkov postali orodje različnih političnih in poslovnih interesov. »Nikoli, niti v 80. letih, ko sem delala na Radiu študent, nisem tako od blizu in tako neposredno videla, kako politika in različni lobiji direktno vplivajo na medije in njihovo poročanje. In obratno, kako se tovrstno poročanje potem uporablja kot argument ne le v javnih polemikah ampak na žalost tudi v medsebojnih političnih obračunavanjih,« je povedala Jarčeva.

Zgolj kot enega od primerov takšnega vplivanja je navedla različne parlamentarne preiskovalne komisije, med katerimi je po pozornosti, ki so ji jo odmerili mediji, najbolj izstopala tako imenovana Cviklova komisija, ki je preiskovala politično ozadje nakupa oklepnikov 8x8. Čeprav bi na prvi pogled opazovalec sklepal, da medijski zapisi predstavljajo podlago za delo komisije torej, da mediji na nek način usmerjajo delo

komisije, Jarčeva meni, da je v tem primeru komisija s svojimi sporočili pretanjeno usmerjala javno mnenje in obenem spretno vpletala medijsko poročanje v svoje delo. Na osnovi medijskega poročanja po njenem mnenju lahko kot enega od političnih oziroma poslovnih interesov prepozna kot možen motiv za ustanovitev Cviklove komisije zaščititi političnega zaveznika Zdenka Pavčka kot lastnika Viator&Vektorja, ki je 70-odstotni lastnik poražene Systemske tehnike. Kar so člani komisije na svojih sejah povedali in mediji nekritično povzeli ter objavili, je postalo predmet širših političnih polemik, ki so skupaj z drugimi okoliščinami med drugim vplivale na dinamiko nakupa oklepnikov, ugotavlja Jarčeva.

8 STRATEGIJA KOMUNICIRANJA SISTEMSKÉ TEHNIKE

Glavni komunikacijski izziv Systemske tehnike je bil korektno, ažurno, transparentno obveščanje javnosti o projektu 8 x 8, poteku in napakah izbora. Vozilo Krpan 8 x 8 so želeli predstaviti kot slovenski izdelek, ki je plod slovenskega razvoja, slovenskih strokovnjakov in slovenske industrije ter hkrati sodelovanja slovenske industrije in univerze (Fakulteta za strojništvo v Ljubljani). »Hkrati smo želeli spremeniti podobo v javnosti, ki se je ustvarila ob razglasitvi izbranega ponudnika, torej da je ponudba Systemske tehnike slaba, da krpan 8 x 8 ni slovenski in da ni izdelan v Sloveniji. To je bil tudi glavni komunikacijski izziv in po moji oceni nam je s časom to tudi uspelo,« je povedala Lucija Mak Uhan (2012), ki je pri Viator&Vektorju skrbela za komuniciranje z javnostmi in vodila tudi komunikacijski del projekta 8 x 8⁷³. Pozneje, čez pol leta, se je tudi v praksi potrdilo, da izbor ponudnika ni potekal korektno in pojavil se je dvom o tem, da je bil izbran najboljši.

Systemska tehnika takrat ni imela izdelanega scenarija komuniciranja v primeru izbora drugega ponudnika, čeprav ni bila popolnoma prepričana o svojem uspehu na javnem razpisu. »Kljub temu pa smo komuniciranje o krpanu 8 x 8 začeli že zelo zgodaj (pred izborom), po izboru pa smo delovali aktivno, transparentno, korektno, analitično⁷⁴.«

Komuniciranje pred izborom je potekalo zlasti v strokovnih medijih. Predstavili so izdelek, posamezne komponente, rezultate raziskav in razvoja sodelovanja strokovnjakov iz Systemske tehnike s slovensko univerzo in industrijo.

»Ob objavi izbora dobavitelja pa sem po začetnem šoku s strani vodstva imela kar nekaj težav, da sem vodstvo Viator & Vektorja in Systemske tehnike prepričala o pomembnosti kontinuiranega obveščanja javnosti.«

Glede na sprotni razvoj situacije so ocenili, katero orodje bo v določenem trenutku primernejš za komuniciranje. Cilj je bil stalna prisotnost v medijih in s tem tudi korektno obveščanje javnosti. Večinoma je bilo komuniciranje Systemske tehnike po mnenju sogovornice izpeljano ustrezno. Pomanjkljivost pa je bila, da niso imeli izdelanega tudi

⁷³ Intervju z Lucijo Mak Uhan, vodja službe za odnose z javnostmi v ljubljanski družbi Viator&Vektor, 21. 8. 2012.

⁷⁴ Prav tam.

negativnega scenarija, saj menedžerji prevečkrat spregledajo opozorila in nasvete strokovnjakov s področja odnosov z javnostmi.

Z mnenjem, da so bili mediji najprej naklonjeni izbranemu izdelku, vendar se je pozneje ta odnos povsem spremenil, se Mak Uhanova popolnoma strinja, saj je ravno to bil cilj njihove kampanje, ki jim ga je po njeni ugotovitvi uspelo doseči.

Za objavo oglasa se je po njenem mnenju izbrani ponudnik odločil, da bi se slovenski javnosti predstavil kot zaupanja vreden dobavitelj. Dnevnik pa so po njenem predvidevanju izbrali zato, ker je ta časopis takrat poročal najbolj poglobljeno, analitično in korektno, toda tudi kritično do izbranega ponudnika. Tako so torej želeli spremeniti svojo podobo in percepcijo med bralci Dnevnika.

Poročanje nekaterih slovenskih dnevnih časopisov o osemkolesniku Krpan 8 x 8 je ocenila kot zelo negativno. »Poročanje (vsaj) enega izmed dnevnih medijev je bilo po moji oceni na začetku očitno politično diktirano in motivirano. S časom pa ocenjujem, da se je poročanje medijev obrnilo Sistemski tehniki v prid.«

9 VPLIV POROČANJA MEDIJEV NA ODLOČEVALCE

Da bi ugotovil, ali je medijsko poročanje kakor koli vplivalo na odločanje o nakupu oklepnikov, sem proučil vsebino sej Odbora za obrambo v Državnem zboru v letu 2006. Osredotočil sem se na tiste seje, kjer je bila na dnevnem redu razprava o nakupu oklepnikov 8 x 8 ali pa je razpravo tako ali drugače sprožilo poročanje medijev.

Prvič v obravnavanem letu se je na seji Odbora za obrambo ob poročanje medijev obregnil tedanji obrambni minister Karel Erjavec že 14. marca, ko je kot neutemeljene in neresnične zavrnil informacije, objavljene 27. in 28. februarja v Dnevniku in tedniku Mladina, o domnevnih preplačilih preteklih nakupov orožja za 380 milijonov evrov? oziroma za milijardo tolarjev⁷⁵.

Odbor za obrambo se je na temo dejavnosti ob nakupu novih oklepnikov 8 x 8 prvič sestal 20. aprila, ta točka je bila na dnevnem redu tretja po vrsti, vendar se je o vlogi medijev pri nadzoru obrambnega resorja razvnela ostra razprava že ob prvi točki, ko so se seznanili z informacijami o varovanju zračnega prostora Republike Slovenije. »Jaz bi se medijem zahvalil, ker nam pomagajo pri razčiščevanju določenih vprašanj. Mislim, da je poleg nadzora, ki ga opravljajo naš odbor in druga delovna telesa v državnem zboru, javnost prek medijev, seveda, ustrezno obveščena, tudi takrat, ko gre morda za namigovanja, govornice, ki nam dajejo priložnost, da na tem mestu ugotovimo resnico,« je svoje videnje vloge medijev pri nadzoru obrambnega sistema tedaj opisal poslanec Aurelio Juri⁷⁶.

O izboru novih vozil, predstavitvi ponudnikov in pojasnilu odločitve za izbiro so se poslanci, člani Odbora za obrambo, pogovarjali 27. junija. Član odbora Drago Koren je priznal, da do te seje o tem poslu ni bil podrobneje obveščen; kar je vedel, je izvedel iz medijev, vendar pa je iz medijev po njegovi ugotovitvi izvedel premalo in se mu je postavljalo vprašanje, ali je patria prava izbira. Ivan Jelen je našteval naslove iz 21 člankov, objavljenih večinoma v Dnevniku in Financah, ob tem pa je posumil, da gre pri

⁷⁵Magnetogram seje Odbora Državnega zbora Republike Slovenije za obrambo, 14. 3. 2006 (Državni zbor 2006a).

⁷⁶Magnetogram seje Odbora Državnega zbora Republike Slovenije za obrambo, 20. 4. 2006 (Državni zbor 2006b).

tovrstnem poročanju ter sočasnem uporabi Korošcev in Štajercev zaradi zavrnitve ponudbe Sistemske tehnike za javni linč obrambnega ministra Karla Erjavca⁷⁷.

Neposredno o informacijah, da bo pri dobavi prvih oklepnikov zamuda in da se bo celoten projekt podražil, ki jo je prvi objavil Dnevnik, so se člani odbora za obrambo pogovarjali z ministrom in njegovimi kolegi na seji 7. septembra. Erjavec je poudaril, da se pri tem poslu križajo mnogi interesi, in namignil, da si nekdo želi povzročiti nemir v javnosti s podatki o spremembah časovnih okvirov in cene ter tudi tako posredno pritisniti na pogajalce. Erjavec je ob tem zagotovil, da tovrstnim pritiskom na ministrstvu ne bodo podlegli⁷⁸. Del seje, ta je bil zaprt za javnost, je bil posvečen domnevnim nepravilnostim in obtožbam o sumih spolnega nadlegovanja v vojski, vendar pa se je tudi potem v za javnost odprtem delu seje ob pogovoru o medijih razprava vrnila na temo nepravilnosti v vojski, ki je bila sicer predvidena za zaprti del.

Ob pozornem prebiranju in analiziranju vsebine objavljenih magnetogramov je mogoče ugotoviti, da vsebina časopisnih člankov večinoma ni imela vpliva na siceršnje preference poslancev do enega ali drugega ponudnika oklepnikov. Poslanci, ki so bili del tedanje opozicije in so nasprotovali izbiri obrambnega ministrstva, so se najpogosteje sklicevali na do tega posla kritične članke. Nasprotno pa so člani odbora, ki so pripadali vladajočim strankam, do izbire oklepnika kritične članke vnaprej zavračali kot neverodostojne. Pojasnila vodilnih ljudi v vojski in obrambnega ministra, ki so poskušali pojasniti nejasnosti iz časopisnih člankov – največkrat so se te nanašale na ceno in dobavne roke – so pri koalicijskih poslancih praviloma naletela na razumevanje in odobravanje. Nasprotno pa so takšna pojasnila pri opozicijskih članih Odbora za obrambo sprožala vedno nova in nova vprašanja. Vtis je, da je vsebina časopisnih člankov na izvedbo posla vplivala le toliko, da je nasprotnikom iz opozicijskih vrst dajala podlago za razpravo o domnevno spornih vprašanjih. Da je vsebina v obravnavanih medijih kakor koli zavrla izvajanje posla, ni mogoče trditi, ker so poslanci v odboru o utemeljitvi za nakup oklepnikov, predstavitvi ponudnikov in odločitvi o izbiri dobavitelja razpravljali potem, ko so bile te faze posla že sklenjene.

⁷⁷ Magnetogram seje Odbora Državnega zbora Republike Slovenije za obrambo, 27. 6. 2006 (Državni zbor 2006c).

⁷⁸ Magnetogram seje Odbora Državnega zbora Republike Slovenije za obrambo, 7. 9. 2006 (Državni zbor 2006č)

10 VPLIV KONTROVERZNIH NAKUPOV OROŽJA IN OPREME NA ZAUPANJE NJIHOVIH UPORABNIKOV

Odprtost dejavnosti obrambnega sektorja gradi zaupanje javnosti in preprečuje sume⁷⁹. Sporni orožarski posli iz poosamosvojitvenega obdobja, ki ga zaznamujejo nikoli razčiščeni sumi o okoriščanju posameznih članov slovenske politične elite z nezakonito prodajo orožja na Hrvaško ter v Bosno in Hercegovino, so pustili velik dvom o korektnosti delovanja pravne države. Med glavnimi krivci za začetek razkroja pravne države in izgube zaupanja v njeno moč je vojna s posledično trgovino z orožjem in zlorabo državnih inštitucij (Šurc in Zgaga 2010, 19–24).

Preden se je pozornost medijev leta 2006 usmerila na največji posamični nakup oborožitve v samostojni Sloveniji, oklepnike 8 x 8, so bili precejšnje pozornosti novinarjev deležni še naslednji vojaški nakupi:

- 12 turbopropelerskih letal Pilatus in njihova razmeroma draga izraelska nadgradnja z izraelsko avioniko nadzvočnih lovcev. Pilatusi v SV danes nimajo vloge.
- Obnova 30 starih tankov T55, ki jih je leta 2006, po komaj petih letih, vojska umaknila iz operativne uporabe.
- 100 oklepnikov Valuk 6x6, ki so premajhni in vojska zanje ni izdelala pravega načrta taktične uporabe. Namesto njih je osem let po tem nakupu začela kupovati oklepnike 8 x 8.
- 70 terenskih vozil Puch za sisteme zvez. Po nakupu se je izkazalo, da imajo ta vozila premajhno nosilnost. Namesto njih so pozneje kupili tovornjake.
- 120 Mercedesovih terenskih vozil z motorjem CDI, pri katerih izdelovalec odsvetuje uporabo Natovega dizelskega goriva – ta vsebuje tudi določen odstotek bencina –, ki ga imajo zavezniške baze na misijah v tujini. Vozilom prepogosto odpovedujejo elektronske komponente.
- 18 vlečnih izraelskih havbic, ki so bistveno ranljivejše za sovražni ogenj kot samovozne. Težave naj bi bile tudi pri vzdrževanju.

⁷⁹ Frank Boland, Director of Force planning, Defence Policy and Planning Division, NATO.

Prav sporni in nikoli razčiščeni orožarski posli ob osamosvajanju so morda razlog za zgodovinsko pozornost javnosti nasplošno do preglednosti porabe javnih sredstev za vojsko. Vtis povprečnega uporabnika medijev je, da novinarji in medijske hiše k preiskovanju porabe javnih sredstev v drugih resorjih (zdravstvo, šolstvo, informatika ...) ne pristopajo enako zagnano kot k preverjanju nakupov opreme, namenjene obrambnemu sistemu.

Medtem ko poročanje o denimo nepreglednem nakupu operacijskih miz ni vplivalo na ugled zdravnikov kot njihovih uporabnikov, se zdi, da novinarska poročila o nepreglednih nakupih vojaške opreme in orožja vsakič znova oslabijo ugled vojske kot uporabnika te opreme. Šele v zadnjem obdobju se zdi, da so novinarji začeli dejavneje in pozorneje spremljati preglednost porabe javnih sredstev za nabave za informacijsko tehnologijo, šolstvo, zdravstvo in podobno. Kaj je razlog, da se mediji tako zagnano lotevajo orožarske trgovine in zakaj pri tem vztrajno ohranjajo nekakšno moralno distanco?

Rok Praprotnik razloge za večje zanimanje novinarjev za nakupe oborožitve kot za nakupe denimo v zdravstvu vidi v tem, da so nakupi za vojsko običajno izvedeni brez javnega razpisa, kar te posle zavija v nekakšno tančico skrivnostnosti, nakupi v zdravstvu pa niso tajni. Moralna distanca medijev do nakupov orožja po Praprotnikovem mnenju ne izhaja iz nerazčiščenih poosamosvojitvenih orožarskih poslov, temveč iz tega, da se povprečen človek v miru težko identificira z nakupovanjem orožja, ki je namenjeno ubijanju, zato je logično, da do orožja ne gojimo prevelikih simpatij⁸⁰. Nakup puške pa je po drugi strani povprečnemu človeku lažje razumljiv kot kompleksna informacijska tehnologija, za katero si težko predstavlja, kaj in kako sploh dela ter ali je res vredna svojega denarja. Nakupi za vojsko se v miru zdijo nepotrebni in so lahka tarča kritikov.

Toda po podatkih globalne raziskave organizacije Transparency International, ki je med drugim proučila zaznavanje korupcije v 11 ustanovah, kljub vsemu kažejo, da vojska uživa razmeroma visoko stopnjo ugleda⁸¹. Na lestvici od ena do pet so v raziskavi ocenjevali zaznavanje korupcije v posamičnih delih družbe tako, da je ocena ena pomenila, da korupcije ni, pet pa skrajno stopnjo podkupljivosti. Vojska je dobila

⁸⁰ Intervju z Rokom Praprotnikom, tedanjim novinarjem Dnevnika, 24. 8. 2012.

⁸¹ Transparency International (2011).

povprečno oceno 2,8. Bolje od nje so se odrezale le nevladne organizacije s povprečno oceno 2,7. Za primerjavo, slabše ocene so dobili šolstvo, verske ustanove, policija, mediji, pravosodje, javni uradniki, parlament, zasebni sektor in politične stranke. Na lestvici zaznave korupcije, kjer je najvišja možna ocena pet, je parlament dobil oceno 3,7, slovenske politične stranke pa 4,3.

Ali se razlog za spremenjeno zanimanje novinarjev skriva zgolj v gospodarski krizi, izboljšanjem razumevanju drugih področij ali čem tretjem, bi lahko bilo vprašanje za samostojno raziskovalno delo, zato odgovora nanj v tej diplomski nalogi ne bom iskal.

11 VPLIV MEDIJSKEGA POROČANJA O NAKUPU VOZILA NA UPORABNIKE VOZILA

Kako so začetni vtis, ustvarjen skozi medijsko poročanje o nakupu oklepnikov, zaznavali pripadniki 10. motoriziranega bataljona SV, ki so kot prvi v oklepniku AMV 8 x 8 preživeli obdobje od avgusta 2010 do septembra 2011 v Afganistanu, sem poskušal ugotoviti s kratko anketo med njimi. Odgovore svojih sodelavcev je zbral pripadnik tega bataljona Aljoša Čefarin. Zagotovo mediji in javne polemike na splošno niso odločilno vplivali na njihovo mnenje, zaznavo in vtise o vojaških zadevah, sploh pa ne o vozilih Patria. Prek spletnih strani in pogovora s pripadniki tujih vojsk (Poljska) so pridobivali informacije o lastnostih, vzdržljivosti, učinkovitosti in protiminski zaščiti tega vozila že takrat, ko se je začelo govoriti, da jih bomo kupili.

Določeni poudarki iz medijev so se pozneje tudi v praksi izkazali kot resnični. Težave s hidravličnim sistemom odpiranja zadnjih vrat, tehnične okvare zavor in hlajenja motorja so pomanjkljivosti, na katere so mediji vnaprej opozorili.

Že preden so se prvič usedli v vozilo, so prebrali vse, kar je bilo o njem dostopnega in se podučili o oklepnikovih značilnostih, da so teoretično vedeli, kakšne zmožnosti kupljeno vozilo ponuja in da so dobili osnovne informacije o oborožitveni postaji. »Pod vtisom medijev pa definitivno nisem bil, ker mediji, in njihovi 'kvazistrokovnjaki' ne vedo ničesar o praktični uporabi opreme (vozila), ki jo vojaki, preden jo sprejmejo, testirajo, testirajo na način, ki približa dejansko uporabo opreme (vozila) v razmerah, v katerih vojska deluje.«

Od začetnih medijskih poročil o tem poslu so si Čefarin in kolegi najbolj zapomnili, da je SV vztrajno zagotavljal, da je ta posel transparenten in ustrezno izpeljan. Zmotilo pa jih je pisanje medijev, da so tisti, ki so vozilo testirali (vojaški del, ljudje, ki so dejansko delali z vozilom) promovirali določeno podjetje. »To je seveda nesmiselno, ker se vojaki vedno borimo, da dobimo opremo, ki je tisti trenutek na trgu najboljša, nam nudi najboljšo zaščito na bojišču, in nam je vseeno, kdo to dela, pomembno je, da izdelek zadostuje svojemu namenu,« pojasnjuje Čefarin.

»Če gledam s svojega vidika, da si večino vojaške opreme kupujem sam (škornji, dele oprtnika – žepke za okvirje in postajo, torbico za prazne okvirje ..., tok za pištolo, aktivne glušnike ...), je bila Patria odličen nakup za tisti čas. Vendar preden ta izdelek (ali kateri koli drugi) pride do uporabnika – vojaka na bojišču – preteče preveč časa, lahko se zgodi, da je ta izdelek takrat že zastarel.«

Patria je zdaj v uporabi v Afganistanu, kjer potrebujejo vozila, ki so okretna za vožnjo po neravnem terenu, ne pretirano široka, za vožnjo po ozkih ulicah, kar je za Afganistan značilno. Najpomembneje je, da imajo tako imenovano dno »V shape« (oklep podvozja v obliki črke V), da improvizirane eksplozivne naprave (Improvised Explosive Device – IED), če eksplodirajo pod vozilom, naredijo čim manj škode.

O uravnoveženosti in poštenosti medijske podobe tega nakupa z zdajšnje perspektive je Čefarin dejal, da ima občutek, da mediji niso toliko pisali o ustreznosti vozila kot takega, kot so pisali o lobijih, ki so s provizijami pripeljali ta posel do konca. Zanj osebno (kot vojaka, in ne kot davkoplačevalca) je vseeno, koliko denarja je kdo dobil, če to pomeni, da ima država (vojska) od tega korist – dobro vozilo za konkurenčno ceno.

Ob tem je še poudaril, da pri mnogih nabavah pogreša več preudarnosti in jasen načrt, kaj vojak kot uporabnik sploh potrebuje. Na primeru oklepnikov bi že pred nakupom vozila morali imeti vnaprej izdelan načrt, formacijo enote, število vojakov v vozilu, oborožitev na vozilu – oborožitveno postajo, namen uporabe v enoti, konfiguracijo vozila ... pomisleke pa ima tudi zaradi široke palete vozil, ki jih SV uporablja. Med znamkami najdemo Mercedes, Iveco, Hummer, Puch, Cobro, kar povzroča velike logistične zaplete.

12 ZAKLJUČEK

Analiza časopisnih besedil o izbiri dobavitelja oklepnikov 8 x 8 kaže, da so novinarji pri orožarskih poslih vselej pozorni na transparentnost porabe javnih sredstev. Ob tem se zdi, da se mediji drugih proračunskih nabav, kot so denimo nabave za zdravstvo, šolstvo in informatiko, lotevajo manj zagnano. Šele med gospodarsko in finančno krizo so tudi tovrstne nabave bolj pod drobnogledom medijev. Večjo zagnanost novinarjev pri preiskovanju nabav orožja gre deloma gotovo pripisati tudi zgodovinski pozornosti javnosti do tovrstnih poslov na splošno, vse od spornih orožarskih poslov med osamosvajanjem naprej. Pri poročanju o nabavi opreme za vojsko pa je pri novinarjih zaznati nekakšno moralno distanco, ki je pri drugih nabavah iz javnih sredstev ni tako lahko opaziti. Čeprav so oklepniki namenjeni zaščiti življenj vojakov, naših sodržavljanov, v vojaških operacijah, mediji oborožitev v prvi vrsti zaznavajo kot sredstvo za ubijanje, kar je verjetno razlog za moralno distanco do tovrstnih poslov. Prav ta je vzrok, da so novinarji pozorni pri nakupu orožja in vojaške opreme, hkrati pa tudi bolj poglobljeno iščejo morebitno korupcijo v ozadju teh poslov.

Podrobnejša analiza besedil, objavljenih v treh obravnavanih dnevnikih, kaže, da je v raziskovanem obdobju, v drugi polovici leta 2006, najbolj poglobljeno nakup oklepnikov 8 x 8, zlasti s tehničnega vidika, spremljal Dnevnik. Delo je objavilo največ prispevkov na to temo in pod članke je podpisanih največ različnih avtorjev, najbolj je bilo osredotočeno na socialno dimenzijo tega posla, največ so poročali o vplivu izbire dobaviteljev na delovna mesta na Koroškem. Finance pa so zaradi svoje osredotočenosti na poslovni vidik tega nakupa največ pozornosti namenile poročanju o vplivu nakupov oklepnikov na posel in smiselnosti porabe javnih sredstev.

Med izbiranjem in takoj po izbiri Patrie za dobavitelja so vsi trije časopisi poročali suhoparno zgolj o postopku izbire dobavitelja. Pozneje so bili mediji, precej tudi zaradi protestov konkurenčnega in neizbranega dobavitelja, seznanjeni s posledicami takšne izbire dobavitelja v obliki grozeče višje nezaposlenosti in morebitnih socialnih nemirov na Koroškem. O tej razsežnosti je največ pisalo Delo. Vsi trije obravnavani časopisi so v tej fazi v svojem poročanju prešli od opisovanja tehničnih značilnosti predmeta nabave k spremljanju političnih posledic in razsežnosti tega posla.

To potrjuje hipotezo, da so časopisi od začetnega poročanja o tehničnih lastnostih konkurenčnih vozil prešli na spremljanje političnih posledic nakupa.

V času, ko Dnevnik, ki je najpodrobneje in najbolj poglobljeno spremljal izbiro dobavitelja, že očitno ni bil več naklonjen izbranemu finskemu dobavitelju in je začel poročati o spremembah cen in časovnega načrta dobave oklepnikov ter o sumih nepravilnosti, je Patria v Dnevniku objavila oglas. V njem je javnost prepričevala, da je prav njihovo vozilo boljše od poraženčevega, ki pa je bilo javnosti predstavljeno prej kot v Sloveniji izdelani oklepnik Patrie, ta bi po pogodbi tedaj že moral biti izdelan, a ni bil. Poraženi dobavitelj Sistemska tehnika pa si je naklonjenost odločevalcev poskušal pridobiti še prej z oglasom v Financah. Kot je videti iz analize vsebine člankov, objavljenih po objavi oglasa, oglaševanje ni imelo vpliva na vsebino poročanja Dnevnika ali Financ. Dnevnik se je po objavi tega oglasa celo še bolj poglobil v preiskovanje domnevnih nepravilnosti pri izbiri dobavitelja oklepnikov.

Hipotezo, da si je izbrani ponudnik tudi z oglaševanjem za določen čas poskušal pridobiti naklonjenost dela medijskega prostora, lahko v celoti potrdim. Ob tem pa je treba dodati, da je z oglasom poskušal tudi poraženi ponudnik in da sta bila oba poskusa pridobivanja naklonjenosti v ciljnih medijih neuspešna.

Oglas Patrie v Dnevniku je pri politični opoziciji še dodatno okrepil sume o nepravilnostih pri izbiri dobavitelja. Tako se je pozivom poraženega ponudnika po reviziji in razveljavitvi nakupa pridružil tudi del politike. Čeprav je politika nedvomno vseskozi bila v ozadju, na začetku ni glasno zagovarjala ene ali druge izbire. Ko je bila izbira opravljena, pa so si s pravnimi sredstvi najprej začeli groziti gospodarstveniki, ki so bili ob posel, pozneje so v ospredje stopili politiki in tisti, ki so tako ali drugače imeli kaj od posla. Ko se je pozornost s tehničnega poročanja prenesla na politično polje, se je tudi poročanje časopisov hitro prevesilo v poročanje o političnih posledicah nakupa in časopisi so se postavili na svoje siceršnje okope v bran vrednotam, ki jih tudi sicer promovirajo oziroma jih zastopa njihova uredniška politika, ta pa je že praviloma skeptična glede orožarskih poslov.

Analiza vsebine sej parlamentarnega odbora za obrambo in analiza objavljenih člankov na to temo potrjujeta hipotezo, da ko je poročanje s tehničnega polja prešlo na političnega, so prišle do izraza siceršnje politične in uredniške usmeritve medijev; tehnične lastnosti in komercialne koristi od oglasov pa so bili odrinjeni na rob.

Verjamem, da mi je s podrobno analizo vseh dostopnih člankov iz treh primerjanih časopisov in primerjavo njihove vsebine med izbiro dobavitelja oklepnika uspelo spoznati, kako se je ustvarjala medijska podoba o tem delu trgovine z orožjem, kar je bil prvi cilj mojega proučevanja. Gotovo je novinarsko poročanje o tem poslu zaznamoval večji entuziazem, kot bi ga bilo mogoče opaziti pri kakem drugem nakupu iz javnih sredstev, razlog za to je deloma v rekordni vrednosti posla, deloma pa gotovo tudi v zgodovinskih razlogih, nikoli pojasnjeni trgovini z orožjem v času po osamosvojitvi Slovenije.

S primerjavo poročanja Dela, Dnevnika in Financ je bilo mogoče ugotoviti, da sta Delo in Finance z od začetka razmeroma nezainteresiranega pristopa prešla v bolj dejavno vlogo šele pozneje, po izbiri dobavitelja, s katerim so se začela pogajanja. Dnevnik je kljub najmanjšemu številu objavljenih člankov imel nesporno vodilno vlogo v informiranosti in poglobljenem poznavanju teme, Delo pa je najpodrobneje poročalo o socialni plati te zgodbe. Podrobno branje člankov na to temo tudi jasno pokaže, kako veliko različnih interesov se križa pri tako obsežnih poslih.

S podrobno analizo poročil in magnetogramov vseh sej parlamentarnega odbora za obrambo na temo nakupa oklepnikov v letu 2006 sem dosegel cilj, ugotoviti, kako je novinarsko poročanje postalo sredstvo v političnem boju. Celo pri največjem posamičnem orožarskem poslu po osamosvojitvi so člani odbora za obrambo, ki bi morali nadzirati obrambni sistem, kar priznali, da o tem poslu največ izvedo iz medijev. Obenem pa so vsebino člankov izkoriščali izključno za boj proti svojim političnim nasprotnikom, in ne za to, da bi po svojih močeh poskušali vplivati na čim pravilnejšo izvedbo posla.

Z intervjuji med predstavniki dveh konkurenčnih dobaviteljev in MORS sem ugotovil, kako so komunicirali z javnostjo in si pridobivali njeno naklonjenost. Najbolj pripravljeni na komunikacijske izzive so bili pri zmagovalnem ponudniku, medtem ko MORS in

Sistemska tehnika nista imela pripravljenega scenarija za primer, če bi se pri poslu kaj zataknilo.

Čeprav orožja ne kupuje vojska, ampak zanjo to opravita upravni del ministrstva in vlada, je ob tovrstnih nakupih najbolj izpostavljena tveganju izgube ugleda. Pri drugih sistemih se to ne zgodi. Če država bolnišnicam nepregledno kupi predrage operacijske mize, zaradi tega bolnišnice ne izgubijo ugleda. Ko novinarji poročamo o transparentnosti tovrstnih poslov, prepogosto pozabimo odgovoriti na vprašanje, kdo v resnici kupuje orožje. Če državni zbor sprejme usmeritve glede opremljanja vojske in če so protidobave tako pomemben dejavnik pri nakupih, potem mora kupovati nekdo, ki pozna koristi celotnega gospodarstva. Če gre pri teh nabavah kaj po zlu, za to ne more odgovarjati vojska s svojim ugledom, temveč je to odgovornost tistih, ki so posel odobrili in ga izvajali.

Čeprav v sodnih postopkih velja, da je dokazno breme na tožniku, saj tisti, ki trdi, da je kaj nepravilno, mora dokazati, da je to res, ne pa obtoženi, da je nedolžen, je v javni razpravi pogosto ravno nasprotno. Ko je nekje objavljeno, da je javna nabava bila izpeljana sporno, to informacijo bralci, kljub vsej kritičnosti do medijskih vsebin, zaznajo in štejejo za resnično. Tudi javnost se namreč obnaša do orožarskih poslov tako, da vedno sumi v skrita, po možnosti koruptivna ozadja. Naknadna objava drugačne informacije na isto temo ali objava popravka ali demantija prvi vtis, pridobljen po objavi prvotne informacije, težko popravi.

Še toliko težje je ta vtis popraviti, ko gre za porabo državnega denarja za tako po naravi stvari potratne porabnike, kakršna je vojska. To ni najbolj pravično, sta pa javnost in javni pritisk eden od načinov, da v zaupnost zaviti državni represivni mehanizmi ne uidejo izpod nadzora. Zaupanje v moč medijev je glede nadzora do neke mere upravičeno, vendar pa je na primeru izbire dobavitelja oklepnikov očitno, da je bila moč medijev premajhna, da bi odločilno vplivala na potek in izvedbo takega posla. Celo nasprotno, vsebine časopisnih člankov so bile v tem primeru večkrat uporabljene zgolj kot orožje v političnem boju med opozicijo in koalicijo. Dokler nabava oklepnikov ne bo končana in sumi morebitnih nepravilnosti tudi pred sodiščem odpravljeni, javnost ne bo

verjela, da pri zgodbi o domnevno nepregledni nabavi novih oklepnikov ni nič finančno ali kako drugače spornega.

13 LITERATURA

1. Albreht, Matjaž. 2006. Anketa Dela: Sporni izbor Patrie in fotografije predsednika. *Delo*, 2 (1. julij).
2. Babič, Mateja. 2006. Obrambni minister o izbiri in odločitvi za nakup oklepnika: »Postopki izpeljani profesionalno«. *Delo*, 3 (15. junij).
3. Bertoncej, Mateja. 2006. S protidobavami do 40 milijard tolarjev novih poslov. *Finance*, 3 (22. junij).
4. Cirman, Primož. 2006. Aktualno - Kdo bo izdeloval 63 milijard tolarjev vredne oklepnike? *Delo FT*, 3 (3. julij).
5. Čefarin, Aljoša. 2012. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 17. junij.
6. Černetič, Brina. 2006a. Pavček zahteva možnost zagovora pred K. Erjavcem. *Finance*, 7 (20. junij).
7. --- 2006b. Krpan bi bil boljši za domovino, pravijo Korošci. *Finance*, 7 (20. junij).
8. *Delo*. 2006a. Najmanj dva ponudnika v boju za dobavo oklepnih vozil 8 x 8, 3 (12. april).
9. --- 2006b. Sistemska tehnika: Ponudba za sodelovanje je neresna, 3 (23. junij).
10. --- 2006c. Krpana predstavili tudi v Ljubljani, 2 (18. oktober).
11. --- 2006č. Obrambni minister na obisku v Elanu, 10 (25. november).
12. --- 2006d. Zahtevo Sistemske tehnike za revizijo so zavrnili, 2 (28. julij).
13. Državni zbor. 2006a. *Magnetogram seje Odbora Državnega zbora Republike Slovenije za obrambo, 14. 3. 2006*. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/evidenca?mandat=IV&type=magdt&uid=5A88FAFABAF1BF2FC1257131004A4A10> (10. september 2012).
14. --- 2006b. *Magnetogram seje Odbora Državnega zbora Republike Slovenije za obrambo, 20. 4. 2006*. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/evidenca?mandat=IV&type=magdt&uid=BC77F20CBA0E1D49C12571560049D763> (10. september 2012).
15. --- 2006c. *Magnetogram seje Odbora Državnega zbora Republike Slovenije za obrambo, 27. 6. 2006*. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/evidenca?mandat=IV&type=magdt&uid=6849E70A380CAB6BC125719A004AB4E7> (10. september 2012).

16. --- 2006č. *Magnetogram seje Odbora Državnega zbora Republike Slovenije za obrambo*, 7. 9. 2006. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/evidenca?mandat=IV&type=magdt&uid=DE314E0C7829ACF6C12571E2003B4B53> (10. september 2012).
17. Dune, J Paul. 2000. *The Economic Effects of Military Expenditure in Developing Countries*. Dostopno prek: <http://carecon.org.uk/Chula/MILLDCSnew.pdf> (10. september 2012).
18. *Finance*. 2006a. Sistemska tehnika toži državo in Rotis, 5 (27. junij).
19. --- 2006b. Erjavec: Če je ponudba Rotisa slabša, sem pripravljen odstopiti, 6 (28. junij).
20. Forsberg, Randall, ur. 1994. *The arms production dilemma; Contraction and restraint in the World combat aircraft industry*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University.
21. Frangež, Matjaž. 2007. *Kaj nam pa morete! Od trgovine z orožjem do Depale vasi*. Ljubljana: samozaložba.
22. *Gazeta Wyborcza*. Dostopno prek: <http://wyborcza.pl/> (1. junij 2007).
23. Grgič, Maja. 2006. Pavček želi še eno priložnost. *Delo*, 3 (20. Junij).
24. Gruban, Brane, Dejan Verčič in Franci Zavrl. 1997. *Pristop k odnosom z javnostmi*. Ljubljana: Pristop.
25. Hočevar, Barbara. 2006. Trdo tekmo dobila patria. *Delo*, 2 (20. december).
26. Holmton, Paul in Mark Bromley. 2010. The International Arms Trade: Difficult to Define, Measure, and Control. *Arms control today* (July/August). Dostopno prek: http://www.armscontrol.org/act/2010_07-08/holtom-bromley (10. september 2012).
27. Jarc, Mirjana. 2012. Intervju z avtorico. Ljubljana, 8. junij.
28. Jelušič, Ljubica. 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: FDV.
29. Koren, Ksenija. 2011. Komu je Patria mesečno nakazovala na tisoče evrov. *Slovenske novice*, 19. september. Dostopno prek: <http://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/komu-je-patria-mesecno-nakazovala-na-tisoce-evrov> (10. september 2012).
30. Kotnik, Igor. 2006. Ali tudi za ceno zdravja in življenja vojakov? *Delo*, 5 (20. junij).
31. Kotnik, Mateja. 2006. S tožbo zahtevajo ponovitev izbora. *Delo*, 2 (13. julij).
32. Križnik, Božena. 2006. Javna in zaupna naročila: Pri zaupnosti veljajo posebna pravila. *Delo*, 12 (27. junij).
33. Mak Uhan, Lucija. 2012. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 21. avgust.

34. Matejčič, Katarina in Novica Mihajlović. 2006. Na Balkanu so tudi Finci Balkanci. *Finance*, 2 (17. oktober).
35. Mihajlović, Novica. 2006a. Korošci in Finci se pulijo za vojaški posel stoletja. *Finance*, 6 (25. maj).
36. --- 2006b. Osemkolesna pošast za hitrejši razvoj Koroške. *Finance*, 11 (30. maj).
37. --- 2006c. Jorma Wiitakorpi, šef Patrie: Finci smo vajeni poštene konkurence. *Finance*, 5 (12. junij).
38. --- 2006č. Krpan odrezal jezik ministru Erjavcu in Koroščem. *Finance*, 5 (12. junij).
39. --- 2006d. Finsko jeklo za slovenske vojake. *Finance*, 7 (13. junij).
40. --- 2006e. Korošci obstreljujejo Erjavca. *Finance*, 10 (15. junij).
41. --- 2006f. Bobinac dela, česar Pavček noče. *Finance*, 3 (19. junij).
42. --- 2006g. Minister Erjavec računa na približno. *Finance*, 3 (19. junij).
43. --- 2006h. Janša raje troši za vojsko kot Sanader. *Finance*, 2 (19. junij).
44. --- 2006i. Butale, krpan in knorr juha. *Finance*, 2 (19. junij).
45. --- 2006j. Litostroj Ulitki prek Patrie v Skandinavijo. *Finance*, 2 (22. junij).
46. --- 2006k. Gorenje, Rotis in Patrio družni skrb za delavce. *Finance*, 2 (22. junij).
47. --- 2006l. DDV – Dežela dodane vrednosti. *Finance*, 2 (22. junij).
48. --- 2006m. Nadzornik proračuna: Laži rušijo izbiro oklepника. *Finance*, 8 (7. september).
49. --- 2006n. Za Korošce sporen oglas je plod finskih glav. *Finance*, 2 (17. oktober).
50. --- 2006o. Erjavec bi drva nosil v gozd. *Finance*, 4 (28. november).
51. --- 2006p. Paktu, ki lahko koristi vsem, se izteka čas. *Finance*, 2 (15. december).
52. --- 2006r. Orožarji, družno v boj za maslo!. *Finance*, 2 (15. december).
53. --- 2006s. Patria se je podražila. *Finance*, 8 (20. decembra).
54. Ministrstvo za obrambo. 2005. *Srednjeročni obrambni program 2005–2010*. Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/sop_2005_10.pdf. (10. september 2012).
55. --- 2006. *Srednjeročni obrambni program 2007–2012*. Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/SOPR_2007-2012_cistopis.pdf. (10. september 2012).
56. Ministrstvo za zunanje zadeve. 2005. *Slovenija na Plenarnem zasedanju Wassenaarskega aranžmaja sprejeta v članstvo*. Dostopno prek:

- http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/zunanja_politika/mednarodna_varnost/konvencionalno_orožje/ (11. september 2012).
57. Pečauer, Marko. 2006. Nezaupanje v zaupne posle. *Delo*, 5 (7. september).
58. Piano, Brane. 2006. Gorenje povezuje za proizvodnjo oklepnika patria. *Delo*, 1 (17. junij).
59. Praprotnik, Ivan. 2006a. Erjavec vztraja pri Patrii. *Delo*, 3 (17. junij).
60. --- 2006b. Tožijo državo in Rotis. *Delo*, 3 (27. junij).
61. Praprotnik, Rok. 2006a. Vojska umika iz uporabe skoraj polovico tankov. *Dnevnik*, 3 (2. marec).
62. --- 2006b. Finci bi v Sloveniji sestavljali oklepnike. *Dnevnik*, 2 (5. april).
63. --- 2006c. Oklepniško presenečenje iz Trzina. *Dnevnik*, 4 (15. april).
64. --- 2006č. Minister Erjavec bo netransparentno porabil 63 milijard. *Dnevnik*, 2 (7. junij).
65. --- 2006d. Minister Erjavec se je odločil za finske oklepnike. *Dnevnik*, 2 (13. junij).
66. --- 2006e. Erjavec: Patria je preprosto dala boljšo ponudbo. *Dnevnik*, 2 (15. junij).
67. --- 2006f. Patria slavi, krpan nadaljuje napad. *Dnevnik*, 3 (22. junij).
68. --- 2006g. Korošci s tožbo nad obrambno ministrstvo. *Dnevnik*, 3 (27. junij).
69. --- 2006h. Nemci menijo, da Erjavec nakupov ne vodi korektno. *Dnevnik*, 3 (28. junij).
70. --- 2006i. Grozeča Izkušnja. *Dnevnik*, 4 (7. julij).
71. --- 2006j. Skrivnostno spreminjanje vojaških načrtov. *Dnevnik*, 3 (5. september).
72. --- 2006k. Karl Erjavec z novimi načrti k Drnovšku. *Dnevnik*, 4 (6. september).
73. ---. 2006l. Nova neznanka pri oklepnikih. *Dnevnik*, 3 (6. oktober).
74. --- 2006m. Za letalo od 20 do 30 milijonov evrov. *Dnevnik*, 3 (7. oktober).
75. --- 2006n. Patria še vedno tekmuje. *Dnevnik*, 5 (18. oktober).
76. --- 2006o. Erjavec je transparentno netransparenten. *Dnevnik*, 3 (20. december).
77. --- 2012. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 24. avgust.
78. Prezelj, Iztok. 1997. *Komuniciranje med OS in javnostjo*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
79. Puc, Ivan. 2006a. Novi ravenski oklepnik prestal preizkus v SV. *Delo*, 11 (30. maj).
80. --- 2006b. Prehodni načelnik? *Delo*, 1 (2. junij).
81. *Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske* (ReDPROSV). Ur. l. RS 89/2004. Dostopno prek: [81](http://www.dz-</p></div><div data-bbox=)

- rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/izbranZakonAkt?uid=C12565E2005E8311C1256ED10035D9D3&db=spr_akt&mandat=VI (10. september 2012).
82. Sila, Aleš. 2012. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 12. junij.
83. Slovenska vojska. 2011. *Tehnično nadgrajevanje bojnih vozil Slovenske vojske v Afganistanu*. Dostopno prek: <http://www.slovenskavojska.si/odnosi-z-javnostjo/sporocila-za-javnost/novica/nov/tehnico-nadgrajevanje-bojnih-vozil-slovenske-vojske-v-afganistanu/> (10. september 2012).
84. Šetinc, Mile. 2006. Železna igračka ministra Karla. *Finance*, 8 (28. junij).
85. Škerl, Uroš. 2006a. V Slovenski vojski so se odločili. *Delo*, 1 (13. junij).
86. --- 2006b. Koroška pozabljena od boga in države. *Delo*, 1 (20. junij).
87. --- 2006c. Od Erjavca pričakujejo pojasnila. *Delo*, 3 (21. junij).
88. --- 2006č. Predstavnik finske Patrie v Sloveniji: »Hrvatom ne moremo prodajati ceneje kot vam«. *Delo*, 3 (22. junij).
89. --- 2006d. Finski oklepniki iz Gorenja?. *Delo*, 1 (22. junij).
90. --- 2006e. Minister Karl Erjavec: Razlika je očitna. *Delo*, 2 (28. junij).
91. --- 2006f. Oklepniki širijo demokracijo po svetu. *Delo*, 2 (8. julij).
92. --- 2006g. Na ogled postavili prvega »polslovenskega« krpana. *Delo*, 2 (17. oktober).
Ivan Črnkovič
93. --- 2006h. Pogajanja o finskih oklepnikih v najvišji prestavi. *Delo*, 2 (3. oktober).
94. Šuligoj, Boris. 2006. Tomislav Sumić, nekdanji svetovalec švicarskega podjetja Mowag: »Dve tovarni za oklepnike sta najslabša možnost«. *Delo*, 3 (29. junij).
95. Šurc, Matej in Blaž Zgaga. 2011. *V imenu države, Odprodaja*. Ljubljana: Sanje.
96. The Free Library by Farlex. 2006. *Bullish Medium Armoured Vehicles . Patria AMV on a Roll*. Dostopno prek: <http://www.thefreelibrary.com/Bullish+Medium+Armoured+Vehicles%3A+in+the+introduction+to+Armada...-a0161010860> (10. september 2012).
97. Transparency International. 2011. *Global Corruption Barometer 2011*. Dostopno prek: <http://gcb.transparency.org/gcb201011/> (3. januar 2011).
98. Utenkar, Gorazd in Uroš Škerl. 2006. Erjavec zanika domnevno spremembo cene patrie. *Delo*, 2 (7. september).
99. *Zakon o izvajanju temeljnih razvojnih programov Slovenske vojske v letih od 2008 do 2015* (ZITRPSV). Ur. l. RS 114/2006. Dostopno prek: [82](http://www.dz-</p></div><div data-bbox=)

rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/izbranZakonAkt?uid=C12563A400338836C125721400280E1E&db=spr_zak&mandat=VI (10. september 2012).

100. *Zakon o medijih* (Zmed). Ur. l. RS 35/2001. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20200135&stevilka=2043> (10. september 2012).
101. Zor, Polona. 2006. Oklepniki kupljeni, sestavljalo jih bo Gorenje. *Delo*, 1 (20. december).